

Waar ligt de grens?

Onderzoek naar opvattingen over seksueel
(grensoverschrijdend) gedrag onder jongeren
en hun ouders/verzorgers

Auteurs: Koen Smit, Marianne Cense & Hanneke de Graaf

19 december 2022

inhoud

1	Nederlandse samenvatting	3
2	English summary	6
3	Inleiding	9
3.1	Achtergrond	9
3.2	Vraagstellingen	11
4	Onderzoeksdesign	12
4.1	Onderzoeksprocedure	12
4.2	Deelnemers	12
4.3	Deelnemende jongeren en hun ouder	12
4.4	Ontwikkeling van de vragenlijst	13
4.5	Analyses	14
5	Resultaten	16
5.1	Opvattingen over seks en seksuele grensoverschrijding	16
5.2	Welke casussen keuren mensen het sterkst af?	20
5.3	Gendernormen	20
5.4	Opvoedklimaat en boodschappen rond seksualiteit	22
5.5	Factoren die samenhangen met opvattingen over seksuele grensoverschrijding	24
5.6	Ondersteuningsbehoeften van ouders	27
6	Discussie en conclusie	29
6.1	Opvattingen over seks en seksuele grensoverschrijding	29
6.2	Genderverschillen in deze opvattingen	29
6.3	Verschillen tussen jongeren en ouders	29
6.4	Maakt de situatie uit?	30
6.5	Gendernormen	31
6.6	(Seksuele) opvoeding	31
6.7	Welke factoren spelen de belangrijkste rol?	32
6.8	Ondersteuningsbehoeften van ouders	33
6.9	Sterke punten en beperkingen van dit onderzoek	33
6.10	Advies	34
7	Referenties	36
8	Supplementen	37
8.1	Betrouwbaarheid meetinstrumenten	37

Aanleiding van het onderzoek

Onderzoek laat zien dat nagenoeg iedereen seksueel grensoverschrijdend gedrag afkeurt (CBS, 2022; De Jong, 2019). Ook victim blaming (de schuld bij het slachtoffer leggen) lijkt weinig voor te komen. Opvattingen komen echter niet geheel overeen met hoe er in de praktijk gehandeld wordt. De laatste jaren is seksueel grensoverschrijdend gedrag vaak een onderwerp in de maatschappelijke discussie en er lijkt steeds kritischer naar gekeken te worden.

Wat als seksueel grensoverschrijdend wordt gezien varieert bovendien per persoon en per situatie. Hierin spelen achterliggende ideeën over wat 'normaal' is rondom seksualiteit een grote rol. Ook de context en positie waarin iemand verkeert is van groot belang (bv. *tijdens een date tegenover op de werkvloer*). De discrepantie tussen opvattingen en gedrag heeft daarnaast te maken met gendernormen. De dubbele seksuele moraal, waarin vrouwen minder seksuele vrijheden hebben dan mannen, maakt bijvoorbeeld dat vrouwen sneller slachtoffer worden van seksuele grensoverschrijding en victim blaming.

Er is echter nog weinig bekend over hoe jongeren denken over seksueel grensoverschrijdend gedrag en welke factoren in de opvoeding hieraan bijdragen. Met dit onderzoek onder jongeren en hun ouders of verzorgers beogen we inzicht te krijgen in opvattingen over seksualiteit en seksueel grensoverschrijdend gedrag, gendernormen, het opvoedklimaat rond seks en seksuele grensoverschrijding en welke factoren samenhangen met opvattingen over seks en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ten slotte onderzochten we de behoeften van ouders aan opvoedondersteuning.

Onderzoeksmethode

Voor dit onderzoek vulden 952 jongeren van 12 tot 18 jaar en een van hun ouders (zowel biologische als adoptie-, pleeg- en stiefouders) een vragenlijst in. Deze opzet geeft zowel inzicht in de opvattingen van jongeren en ouders, als in de samenhang tussen de opvattingen van jongeren en hun ouders. In de vragenlijst zijn vier recente casussen van seksueel grensoverschrijdend gedrag genoemd, zoals deze werden beschreven in de media (RTL Nieuws, 2022), om de houding van jongeren en ouders tegenover het gedrag in deze casussen te meten. Daarnaast is gevraagd naar opvattingen over seks en seksueel grensoverschrijdend gedrag, gendernormen, dubbele seksuele moraal, (seksuele) opvoeding, opvattingen van vrienden en sociale steun.

Opvattingen over seks, seksuele grensoverschrijding en genderrollen

Jongeren en hun ouders staan doorgaans accepterend tegenover seks onder jongeren en keuren seksuele grensoverschrijding over het algemeen af. Zo vindt 9% van de jongeren en 11% van de ouders het verkeerd om seks te hebben voor het huwelijk. En 6% van zowel de jongeren als de ouders vindt dat je seks niet mag weigeren als je na het uitgaan met iemand mee naar huis gaat. Jongeren denken nog wel behoorlijk genderstereotiep over jongens en meisjes (zo vond een meerderheid 'sterk' bij jongens en 'zachtaardig' bij meisjes horen), maar een minderheid van de jongeren onderschrijft de dubbele moraal. Zo vindt

bijvoorbeeld 3% dat een jongen recht heeft op seks als hij seksueel opgewonden is.

Eenzelfde patroon zien we in de casussen terug. Zo staan respondenten doorgaans afkeurend tegenover het seksueel grensoverschrijdende gedrag dat zou hebben plaatsgevonden. Daarentegen is er wel sprake van victim blaming in een van de casussen. Zo geeft 57% van de jongeren en 52% van de ouders aan dat de vrouwen in de casus van Ali B duidelijker nee hadden moeten zeggen. Van de vier casussen zijn jongeren en hun ouders het meest afkeurend over Sydney Smeets, die seksueel contact zou hebben gehad met minderjarige jongens. Hierna volgde Johan Derksen, die op TV vertelde dat hij een kaars in een bewusteloze vrouw had gestoken. De casussen van Ali B (beschuldigd van seksueel grensoverschrijdend gedrag met deelnemers van The Voice) en het Amsterdam Corps (gefilmd met negatieve uitlatingen over vrouwen) werden ongeveer hetzelfde beoordeeld en beide werden minder sterk afgekeurd dan die van Sydney Smeets en Johan Derksen. Deze verschillen suggereren dat de context van de situatie uitmaakt voor hoe hier over geoordeeld wordt.

Jongens en meisjes, vaders en moeders en jongeren en ouders verschillen in hun opvattingen. Jongens en vaders lijken over het algemeen iets minder afkeurend ten opzichte van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Zo zegt bijvoorbeeld 29% van de jongens en 40% van de vaders dat het maar een grapje was van Johan Derksen, tegenover 17% van de meisjes en 23% van de moeders. Ouders vinden seks in meer verschillende situaties goed dan jongeren, bijvoorbeeld seks zonder een vaste relatie te hebben. Jongeren denken wat meer genderstereotiep over jongens en meisjes dan ouders. Maar over het algemeen zitten jongeren en ouders op één lijn. Dat blijkt ook uit de sterke samenhang tussen de opvattingen van de jongeren en die van hun ouders.

Opvoedklimaat en boodschappen rond seksualiteit

Vrijwel alle ouders (95%) vinden dat hun kind voorzichtig moet zijn op seksueel gebied. Jongeren weten ook dat hun ouders hier zo over denken. Meisjes lijken daarbij meer beschermd te worden dan jongens. Jongens geven daarentegen vaker aan dat hun ouder het belangrijk vindt dat ze de grenzen bij de ander checken. Kijkend naar wat ouders concreet tegen hun kind zeggen, blijkt dat niet altijd gecommuniceerd wordt over wat belangrijk gevonden wordt. Zo vinden bijna alle ouders zowel het aangeven als het checken van grenzen belangrijk, maar wordt over het eerste ruim twee keer vaker gesproken (door 75% van de ouders) dan over het laatste (34%). Hierin zien we bovendien opmerkelijke genderverschillen. Zo zegt 80% van de meisjes dat ze te horen krijgen dat ze duidelijk hun grens moeten aangeven als ze iets niet willen, tegenover 70% van de jongens. Daarentegen hoort 28% van de meisjes dat ze bij de ander moeten checken of die ook seks wil, tegenover 39% van de jongens. Gendernormen lijken dus door te spelen in de seksuele opvoeding.

Factoren die samenhangen met opvattingen over seksuele grensoverschrijding

In de samenhangen van verschillende factoren met de opvattingen van jongeren, valt ten eerste op dat deze sterk samenhangen met hoe de ouders ergens over denken. Het lijkt er dus op dat kinderen in zekere mate overnemen hoe hun ouders ergens over denken, ook over seksuele grensoverschrijding.

Daarnaast kwam naar voren dat jongeren met een sterkere dubbele moraal seksuele grensoverschrijding minder sterk afkeuren. Dat betekent dat jongeren die denken dat jongens en meisjes meer van elkaar verschillen op seksueel gebied (bijvoorbeeld dat seks voor jongens veel belangrijker is dan voor meisjes) en die vinden dat jongens en meisjes verschillende rollen hebben (bijvoorbeeld dat jongens het initiatief horen te nemen bij seks), seksuele grensoverschrijding minder afkeuren. Daarnaast hingen de opvattingen over seksuele grensoverschrijding van de jongeren samen met die van hun vrienden.

Behoefte aan opvoedingsondersteuning

Van de ouders gaf 70% aan dat ze geen verdere informatie nodig hebben over seksualiteit en seksuele grensoverschrijding. Een relatief laag percentage van ouders gaf aan dat ze informatie wilden over onderwerpen die met seksuele grensoverschrijding te maken hadden (maximaal 12%). De meest benoemde onderwerpen hierbij waren om jongeren positiever te laten denken over zichzelf (13%), hun grenzen aan te leren geven (12%) en kinderen leren praten over hun gevoelens (11%).

Sterke punten en beperkingen

Dit onderzoek stelt ons in staat om factoren die samenhangen met opvattingen over seks en seksuele grensoverschrijding van jongeren te onderzoeken. Het includeren van ouders geeft daarbij inzicht in welke opvoedingsfactoren hierbij van belang zijn. Wel dient bij het interpreteren rekening gehouden te worden met factoren die de resultaten kunnen verkleuren, zoals sociaal wenselijk antwoordgedrag en een selectieve non-respons. De huidige steekproef had relatief veel theoretisch opgeleide ouders en weinig gezinnen met een migratieachtergrond, waardoor het geen representatieve afspiegeling is van de Nederlandse populatie.

Advies

Inzetten op het veranderen van stereotiepe gendernormen en de seksuele dubbele moraal bij jongeren, en het promoten van een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor (het checken van) consent draagt bij aan de preventie van seksuele grensoverschrijding. Dit zou zich niet alleen moeten richten op de jongeren zelf, maar ook op hun peers en op hun ouders. Aandacht voor respectvolle omgangsvormen in het onderwijs is hiervoor een eerste vereiste. Daarnaast kunnen jongeren, hun peers en hun ouders direct worden bereikt met (online) voorlichting over gendernormen, wensen en grenzen, consent en gezamenlijke verantwoordelijkheid, bijvoorbeeld door middel van een bewustwordingscampagne. Opvoedondersteuning helpt om ouders en verzorgers beter toe te rusten om het gesprek aan te gaan met hun kinderen over deze thema's. Ouders geven zelf aan vooral online naar informatie te zoeken. Een online omgeving met overzichtelijke, concrete en betrouwbare informatie over opvoeden en seksualiteit, waarin ook ruimte is voor concrete oefeningen, handelingsperspectieven en ervaringen van mede-opvoeders, is dan ook belangrijk.

2 English summary

Introduction

Research shows that almost everyone disapproves of sexual harassment (CBS, 2022; De Jong, 2019). Victim blaming also seems to be rare. However, attitudes do not entirely match to how people act in real life. In recent years, sexual harassment has become more topical in the public debate and this seems to be increasingly criticized.

Moreover, what is considered sexual harassment varies from person to person and situation to situation. In this, underlying ideas about what is 'normal' around sexuality play a major role. The context and a person's position are also very important (e.g. *during a date* versus *in the workplace*). In addition, the discrepancy between views and behaviour has to do with gender norms. The double sexual standard, in which women have less sexual freedom than men, for instance, makes women more likely to be victims of sexual harassment and victim blaming.

However, little is still known about how young people think about sexual harassment and which parenting factors contribute to this. With this survey of young people and their parents or guardians, we aim to gain insight into views on sexuality and sexual harassment, gender norms, the parenting climate around sex and sexual harassment, and which factors are associated with views on sex and sexual harassment. Finally, we investigated parents' needs for parenting support.

Research method

For this study, 952 adolescents aged 12 to 18 and one of their parents or guardians completed a questionnaire. This design provides insight into both the views of young people and parents, and the connection between the views of young people and their parents. The questionnaire cited four recent cases of sexual harassment, as described in the media, to measure young people's and parents' attitudes towards the behaviour in these cases. Views on sex and sexual harassment, gender norms, double sexual morality, perceived (sexual) education, perceived views of friends and perceived social support were also measured.

Attitudes towards sex, sexual harassment and gender roles

Young people and their parents are generally accepting of adolescent sex and generally disapproving of sexual harassment. For example, 9% of young people and 11% of parents think it is wrong to have sex before marriage. And 6% of both young people and parents think you cannot refuse sex if you go home with someone after a date. While young people still think quite gender stereotypically about boys and girls (for example, a majority thought 'strong' belonged to boys and 'gentle' to girls), a minority of young people subscribe to the double standard. For example, 3% think a boy is entitled to sex if he is sexually aroused.

We see a similar pattern in the case studies. For instance, respondents generally disapprove of the sexual harassment that allegedly took place. In contrast, there is victim blaming in one of the case studies. For instance, the

57% of young people and 52% of parents indicate that the women in Ali B's case should have said 'no' more clearly. Of the four cases, young people and their parents are most disapproving of Sydney Smeets, who allegedly had sexual contact with underage boys. This was followed by Johan Derksen, who told on TV that he had stuck a candle into an unconscious woman. The case of Ali B (accused of sexual harassment with contestants on The Voice) and the Amsterdam Corps (filmed making negative remarks about women) were judged about the same and both disapproved less strongly than the cases of Sydney Smeets and Johan Derksen. These differences suggest that the context of the situation matters for how this is judged.

Boys and girls, fathers and mothers and adolescents and parents differ in their views. In general, boys and fathers seem slightly less disapproving of sexual harassment. For example, 29% of boys and 40% of fathers say it was just a joke by Johan Derksen, compared to 17% of girls and 23% of mothers. Parents approve of sex in more different situations than young people, for example, sex without being in a steady relationship. Young people think somewhat more gender stereotypically about boys and girls than parents. But overall, young people and parents are on the same page. This is also shown by the strong correlation between young people's and parents' views.

Parenting climate and messages around sexuality

Parents are cautious when it comes to their child and sexuality. For example, almost all parents (95%) think their child should be careful when it comes to sexuality. Young people are aware that their parents think this way. Girls seem to be more protected than boys. Boys, on the other hand, more often indicate that their parent thinks it is important for them to ask for consent. Looking at what parents say to their child in concrete terms, it turns out that there is not always communication about what is considered important. For instance, almost all parents find both setting and checking boundaries important, but the former is talked about more than twice as often (by 75% of parents) than the latter (34%). In this, we also see remarkable gender differences. For instance, 80% of girls say they are told to clearly set their boundaries, compared to 70% of boys. In contrast, 28% of girls are told to check if the other person wants sex as well, compared to 39% of boys. Gender norms thus seem to play through in sex education.

Factors associated with attitudes on sexual harassment

In the correlations of various factors with young people's views, the first thing to note is that they are strongly related to their parents' attitudes. So it seems that children to some extent adopt how their parents think about something, including sexual harassment. In addition, it emerged that young people with stronger double standards disapprove of sexual boundary crossing less strongly. This means that young people who think that boys and girls are more different from each other sexually (e.g. that sex is much more important for boys than for girls) and who think that boys and girls have different roles (e.g. that boys should take the initiative during sex), disapprove of sexual harassment less. In addition, the adolescents' views on sexual boundary crossing correlated with those of their friends.

Need for parenting support

Of parents, 70% indicated that they did not need further information on sexuality and sexual harassment. A relatively low percentage of parents indicated that they wanted information on topics related to sexual harassment (maximum 12%). The most frequently mentioned topics here were getting young people to think more positively about themselves (13%), learning to set their boundaries (12%) and teaching children to talk about their feelings (11%).

Strengths and limitations

This study allows us to explore factors associated with young people's views on sex and sexual harassment. Including parents gives insight into which parenting factors are important in this regard. However, when interpreting the results, factors that may influence the results should be taken into account, such as socially desirable response behaviour and selective non-response. The current sample had relatively many theoretically educated parents and few families with a migration background, which means it is not a representative reflection of the Dutch population.

Advice based on the results.

Focusing on changing stereotypical gender norms and sexual double standards among young people, and promoting shared responsibility for (checking) consent contributes to the prevention of sexual harassment. This should focus not only on the young people themselves, but also on their peers and on their parents. Attention to respectful behaviour in education is a prerequisite for this. In addition, young people, their peers and their parents can be reached directly with (online) education on gender norms, wishes and boundaries, consent and shared responsibility, for instance through an awareness-raising campaign. Parenting support helps to better equip parents and caregivers to discuss these topics with their children. Parents themselves indicate that they mainly look for information online. An online environment with clear, concrete and reliable information on parenting and sexuality, in which there is also room for concrete exercises, action perspectives and experiences of other parents, is therefore important.

Het kabinet heeft de ambitie het maatschappelijk gesprek op gang te brengen over seksueel grensoverschrijdend gedrag en deze problematiek tegen te gaan. Het ministerie van VWS heeft ter voorbereiding daarop bij Rutgers de vraag neergelegd om onderzoek te doen naar de opvattingen (waarden en normen) van jongeren en (hun) ouders of verzorgers over seksueel (grensoverschrijdend) gedrag en seksueel geweld.

3.1 Achtergrond

Onderzoek naar opvattingen over seksueel grensoverschrijdend gedrag laat vaak een rooskleurig beeld zien: (bijna) iedereen keurt seksueel grensoverschrijdend gedrag af en (bijna) niemand vindt dat je een ander mag dwingen tot seksuele handelingen. Zo vindt een ruime meerderheid van de jongeren van 15 tot 30 jaar dat je seks nog steeds mag weigeren als je al 'ja' hebt gezegd of als je na het uitgaan met iemand meegaat (De Jong, 2019). Ook vindt 95% van de vrouwen en 90% van de mannen van 16 jaar en ouder dat als een vrouw 'nee' zegt tegen seksuele toenadering, ze ook 'nee' bedoelt (CBS, 2022). Slechts 2% van de Nederlanders van 18 tot 75 jaar vindt het acceptabel om de eigen partner te dwingen tot seks (Römkens et al., 2018).

Verbaal seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt vaker acceptabel gevonden dan fysieke seksuele grensoverschrijding, maar nog steeds door een kleine minderheid. Zo vindt 87% van de vrouwen en 84% van de mannen bijvoorbeeld dat vrouwen het niet moeten pikken als mannen ongevraagd seksuele opmerkingen maken (CBS, 2022). En 9% van de Nederlanders vindt dat een ongewenste seksuele grap over de partner moet kunnen. Jongeren tot 25 jaar vinden dit vaker acceptabel dan personen die ouder zijn (Römkens et al., 2018).

Ook *victim blaming* (de verantwoordelijkheid voor en schuld van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij het slachtoffer leggen) komt weinig voor als hier in onderzoek direct naar wordt gevraagd. Zo vindt 2% van de volwassenen van 25 tot 80 jaar dat als een vrouw wordt aangerand, ze dit vaak zelf heeft uitgelokt (De Graaf & Wijsen, 2017). Ook hier zien we verschillen naar leeftijd: jongeren vinden bijvoorbeeld vaker dan ouderen dat slachtoffers van seksuele dwang door de partner overdrijven. En ze vinden vaker dat je geen consent hoeft te vragen als je partner dronken is of onder invloed van drugs (Römkens et al., 2018). Bij verbale seksuele grensoverschrijding wordt dan weer wat vaker de schuld bij het slachtoffer gelegd. Zo vindt 38% van de vrouwen en 40% van de mannen dat een vrouw seksuele opmerkingen kan verwachten als ze zich uitdagend kleedt (CBS, 2022). Bij online vormen van grensoverschrijding zijn de cijfers voor *victim blaming* in onderzoek wel een stuk hoger: 37% van de mannen en 24% van de vrouwen vindt het je eigen schuld als er ongewenst een naaktfoto van je online komt (De Graaf & Wijsen, 2017).

De laatste jaren is seksueel grensoverschrijdend gedrag vaak een onderwerp in de maatschappelijke discussie. In de publieke opinie lijkt steeds kritischer gekeken te worden naar seksueel grensoverschrijdend gedrag. Vooral vrouwen vinden dit steeds minder vaak acceptabel. Zo blijkt uit de Emancipatiemonitor

dat in 2020 nog zeven van de tien vrouwen (69%) vond dat “de samenleving te lang heeft weggekeken van de seksuele intimidatie van vrouwen”. In 2022 waren dat bijna acht van de tien vrouwen (78%). Voor mannen was hierin weinig verschil (64% in 2020 en 66% in 2022). Maar ook de groep die aangeeft dat het “voor mannen tegenwoordig niet te begrijpen is wat wel en niet mag in de omgang met vrouwen” is groter geworden. Bij vrouwen steeg dit van 27% in 2020 naar 40% in 2022, en bij mannen van 30% in 2020 naar 40% in 2022 (CBS, 2022).

Hoewel we in onderzoek dus zien dat maar een klein deel van de mensen seksueel grensoverschrijdend gedrag en *victim blaming* goedkeurt, komt beide in de praktijk wel veel voor. Uit het onderzoek Seks onder je 25^e blijkt dat 14% van de meisjes en 3% van de jongens van 12 tot 25 jaar ooit te maken kreeg met seksueel geweld (De Graaf et al., 2017). Reken je zoenen en aanraken tegen de wil mee, dan heeft 44% van de meisjes en 17% van de jongens dat wel eens meegemaakt. Vooral jonge vrouwen krijgen veelvuldig te maken met allerlei vormen van seksuele grensoverschrijding. Zo kreeg een op de vijf (21%) 16- en 17-jarige meiden in 2020 te maken met online non-verbale grensoverschrijding, zoals het ongevraagd ontvangen van een foto van iemands geslachtsdelen (Joemmanbaks & De Graaf, 2022). En bijna een kwart (23%) van de vrouwen van 18 tot 25 jaar maakte in 2020 offline verbale grensoverschrijding mee, bijvoorbeeld ongewenste seksueel getinte opmerkingen. Twee derde (67%) van de vrouwen van 12 tot 25 jaar had in 2021 last van straatintimidatie. Ze zijn nagefloten of nageroepen, en soms ook achternagelopen (Reep et al., 2022).

Victim blaming zien we vooral in de media vaak langskomen. Denk bijvoorbeeld aan John de Mol die na de meldingen van seksuele grensoverschrijding binnen *The Voice* zei “het is een breder probleem dat vrouwen niet snel melding maken van dit soort zaken”, waarmee hij aangaf dat het aan de vrouwen is om actie te ondernemen. Ook wordt grensoverschrijdend gedrag door omstanders vaak gedoogd of weggelachen. De tafelgenoten van Johan Derksen moesten bijvoorbeeld lachen en maakten grappen over zijn bekentenis ooit een kaars in een bewusteloze vrouw te hebben gestoken.

Opvattingen over seksueel grensoverschrijdend gedrag komen dus vaak niet geheel overeen met hoe in de praktijk wordt gehandeld. Wat als seksueel grensoverschrijdend wordt gezien varieert bovendien per situatie. Hierin spelen achterliggende ideeën over wat ‘normaal’ is een grote rol (Mulder, 2021). Mensen zijn veelal meer terughoudend in schuld toe wijzen aan de verdachte of de situatie aanmerken als seksueel geweld wanneer de situatie afwijkt van het stereotiepe beeld wat zij hebben van seksueel geweld. Als er bijvoorbeeld geen sprake is van een stereotiepe dominante mannelijke dader en een zwak vrouwelijk slachtoffer, of wanneer expliciete dwang ontbreekt. Mensen maken dus gebruik van slachtoffer- en genderstereotypen, verkrachtingsmythes en scripts over ‘normale’ seksuele interacties om betekenis te geven aan een situatie van seksuele grensoverschrijding. De invloed van normatieve verwachtingen lijkt zelfs zo sterk dat een man die verkracht is kans loopt om door anderen als ‘vrouwelijker’ gezien te worden.

Ook de context en positie waarin iemand verkeerd is van groot belang bij de beoordeling van wat seksueel grensoverschrijdend is (Cense, Bay-Cheng & van Dijk, 2018). Mensen kunnen duidelijke grenzen ervaren en aangeven in de ene

situatie (bijvoorbeeld tijdens een date), terwijl dat in een andere situatie geheel anders ligt (bijvoorbeeld in een machtsrelatie zoals op de werkvloer). Dit geldt ook voor plegers: waar het in de ene context duidelijk niet kan om iemand te betasten (denk aan de werkvloer), lijkt het elders wel geoorloofd of gedoogd (tijdens het uitgaan bijvoorbeeld). De discrepantie tussen opvattingen en gedrag heeft daarnaast te maken met de grote rol die gendernormen spelen bij opvattingen over seksueel grensoverschrijdend gedrag. Verkrachtingsmythes kunnen gebruikt worden om te wijzen op de verantwoordelijkheid van het slachtoffer, het gedrag van de dader goed te praten, of het slachtofferschap volledig te ontkennen (Mulder, Cense & van Berlo, 2022). De dubbele seksuele moraal, waarin vrouwen minder seksuele vrijheid en meer verantwoordelijkheid hebben voor het stellen van grenzen dan mannen (Emmerink et al., 2018), maakt ook dat vrouwen sneller slachtoffer worden van grensoverschrijding en victim blaming (Naezer & Van Oosterhout, 2019). Er zijn ook progressieve gendernormen in opkomst die seksueel grensoverschrijdend gedrag juist tegengaan, zoals waardering van wederkerigheid, gelijkheid en zorg in mannelijkheid en van autonomie en assertiviteit in vrouwelijkheid (Cense, Bay-Cheng & van Dijk, 2018).

Tenslotte weten we dat LHBT personen – vooral homo- en biseksuele mannen, biseksuele vrouwen en transgender personen – meer te maken krijgen met seksueel grensoverschrijdend gedrag dan heteroseksuele en cisgender personen (Joemmanbaks & De Graaf, 2022; Nikkelen et al., 2019). Het zou kunnen dat seksueel grensoverschrijdend gedrag tegen LHBT personen vaker vergoelikt wordt, maar hierover is nog maar weinig bekend. Ook is er nog weinig bekend over hoe jongeren denken over seksueel grensoverschrijdend gedrag en welke factoren in de opvoeding hieraan bijdragen. Met dit onderzoeken willen we bijdragen aan meer inzicht hierin.

3.2 Vraagstellingen

Dit onderzoek beoogt antwoord te geven op de volgende vragen:

1. Wat vinden jongeren van 12 tot 18 jaar en hun ouders gewenst of acceptabel seksueel gedrag en wat vinden zij seksueel grensoverschrijdend gedrag?
2. Maken jongeren en hun ouders in hun opvattingen onderscheid tussen (vermeend) seksueel grensoverschrijdend gedrag bij verschillende genders en seksuele voorkeuren?
3. Welke gendernormen hebben jongeren en hun ouders in het algemeen en ten aanzien van seksueel gedrag?
4. Hoe is het opvoedklimaat rond seks en seksuele grensoverschrijding? Welke boodschappen geven ouders en wat valt jongeren op, in hoe hun ouders reageren of voorleven?
5. Welke factoren hangen samen met hoe jongeren over seksueel grensoverschrijdend gedrag denken (waaronder in elk geval opvattingen van ouders, opvoedklimaat, eigen gendernormen, leeftijdsgenoten en sociale media)?
6. Welke behoeften hebben ouders aan ondersteuning in de seksuele opvoeding?

In dit rapport bedoelen we met 'ouders': ouders en verzorgers. Het kunnen dus biologische, pleeg-, adoptie- of stiefouders zijn.

4 Onderzoeksdesign

4.1 Onderzoeksprocedure

We hebben een cross-sectioneel onderzoek uitgevoerd onder een steekproef van 952 jongeren van 12 tot 18 jaar en een van hun ouders of verzorgers (hieronder vallen biologische, adoptie-, pleeg- en stiefouders). Wij hebben gekozen voor deze leeftijdsgroep, omdat kinderen vanaf deze leeftijd een redelijk complexe vragenlijst kunnen invullen en jongeren vanaf 18 jaar vaker buitenshuis wonen en hun opvattingen steeds minder beïnvloed worden door hun ouders. Deze opzet geeft inzicht in de opvattingen van zowel jongeren als hun ouders rondom seksueel grensoverschrijdend gedrag, in overeenkomsten en verschillen in deze opvattingen, maar ook in de samenhang tussen de antwoorden van jongeren en hun ouders. Daarnaast laat het zien welke aspecten van de opvoeding samenhangen met de opvattingen van jongeren zelf.

4.2 Deelnemers

Voor de werving van deelnemers voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van het panel van I&O Research. Om uitgenodigd te worden voor dit onderzoek diende de deelnemende ouder een kind tussen de 12 en 18 jaar oud te hebben. Ouders die voldeden aan de eisen voor deelname kregen via I&O Research een mail met de uitnodiging om mee te doen aan dit onderzoek. Dataverzameling vond plaats in oktober en november 2022.

4.3 Deelnemende jongeren en hun ouder

In de steekproef deden jongeren tussen 12 en 18 jaar (gemiddeld 15 jaar) samen met een van hun ouders mee aan dit onderzoek. Ouders waren tussen 28 en 67 jaar (gemiddeld 47 jaar). In Tabel 1 staan de beschrijvende gegevens van steekproef.

Tabel 1: Achtergrondkenmerken van deelnemers uitgesplitst naar man en vrouw

		Totaal (N=952)	
Geslacht jongere	N		%
Jongen	463		48.6
Meisje	473		49.7
Non-binair	16		1.7
Opleiding jongere	N		%
Basisonderwijs	7		0.7
VO praktisch	251		26.4
VO theoretisch	488		51.3
MBO	118		12.4
HBO/ Universiteit	59		6.2
Geen informatie	29		3.0

Geslacht ouder	N	%
Man	374	39.3
Vrouw	577	60.7
Opleiding ouder	N	%
Laag	44	4.6
Midden	177	18.6
Hoog	321	33.7
Geen informatie	542	43.1
Religie ouder	N	%
Christelijk	348	36.4
Moslim	21	2.2
Joods	3	0.3
Een andere overtuiging	20	2.1
Geen van deze	543	58.1
Onbekend	17	1.8

4.4 Ontwikkeling van de vragenlijst

De vragenlijst is gebaseerd op verschillende (gevalideerde) schalen (Kader 1) en aangepast voor het doel van dit onderzoek. De losse items van de schalen worden in de resultaten weergegeven. Thema's in de vragenlijst: opvattingen over seks, gendernormen, dubbele seksuele moraal, ervaren opvoeding, boodschappen over seks en seksuele grensoverschrijding, waargenomen opvattingen over seks van vrienden en ervaren sociale steun. In de vragenlijst zijn vier casussen van recente gebeurtenissen zoals beschreven in de media (RTL Nieuws, 2022) om houdingen ten opzichte van seksueel grensoverschrijdend gedrag te meten (Kader 2).

Kader 1: Uitleg bij begrippen.

Opvattingen over seks. Hier vragen we uit hoe jongeren en hun ouders over seks denken, bijvoorbeeld of seks voor het huwelijk acceptabel is. Een hogere schaalscore hierbij reflecteert een accepterende houding (bv. "Het is prima om seks buiten een relatie te hebben").

Opvattingen over seksuele grensoverschrijding. Hier vragen we uit hoe jongeren en hun ouders over seksuele grensoverschrijding denken, bijvoorbeeld of iemand best mag aandringen voor seks. Een hogere schaalscore reflecteert hierbij een afkeurende houding (bv. "het is niet ok om aan te dringen op seks").

Casussen. Met vier korte beschrijvingen van vier recente (vermeende) voorvallen uit de media (RTL Nieuws, 2022) samengevat en soms geparafraseerd in begrijpelijke taal. Hier vragen we hoe jongeren en hun ouders denken over seksueel grensoverschrijdend gedrag (zie Kader 2). Een hogere schaalscore reflecteert hierbij meer afkeuring ten opzichte van het seksueel grensoverschrijdende gedrag dat is beschreven in de casus.

Dubbele seksuele moraal. Hier vragen we uit of jongeren verschillend denken over seksueel gedrag van jongens en meisjes, bijvoorbeeld "seks is belangrijker voor jongens dan voor meisjes". Een hogere schaalscore reflecteert een sterkere dubbele moraal.

Genderstereotiepe opvattingen. Deze schaal reflecteert of jongeren bepaalde genderstereotiepe persoonlijkheidskenmerken aan jongens en meisjes toeschrijven. Genderstereotiep betekent dat de deelnemer “past bij jongens” kiest als het persoonlijkheidskenmerk traditioneel gezien bij jongens past (bv. avontuurlijk) of “past bij meisjes” kiest als het persoonlijkheidskenmerk traditioneel gezien bij meisjes past (bv. zachttaardig). Hogere percentages reflecteren hier dus meer stereotiepe gendernormen.

Opvoedklimaat. Hier is gemeten hoeveel warmte/genegenheid (bv. mijn ouder zorgt ervoor dat ik mij gewenst voel) en controle (bv. mijn ouder wil dat ik doe wat hij/zij zegt) jongeren ervaren van hun ouders. Dezelfde stellingen werden ook aan de deelnemende ouder voorgelegd (bv. ik zorg ervoor dat mijn kind zich gewenst voelt). Een hogere schaalscore reflecteert meer warmte of meer controle in de opvoeding.

Ervaren opvoeding rond seks en relaties. Hierbij zijn gepercipieerde opvattingen over seksueel gedrag van het kind (wat jongeren *denken* dat hun ouders vinden) en werkelijke opvattingen over seksueel gedrag van het kind (wat ouders zelf vinden) gemeten. Een hogere schaalscore reflecteert dat ouders seksueel gedrag van het kind meer acceptabel vinden.

Ervaren opvoeding rond seksuele grensoverschrijding. Gepercipieerde opvattingen over seksuele grensoverschrijding (wat jongeren *denken* dat hun ouders vinden) en werkelijke opvattingen (wat ouders zelf vinden). Een hogere schaalscore reflecteert dat ouders aangeven en respecteren van seksuele grenzen door hun kind belangrijker vinden.

Boodschappen over seksualiteit en seksuele grensoverschrijding. Hiermee meten we of jongeren bepaalde boodschappen meekrijgen vanuit hun ouders, bv. “geef duidelijk je grens aan als je iets niet wilt”. Bij ouders vragen we uit hoe vaak zij deze boodschappen geven. Een hogere schaalscore reflecteert dat er vaker boodschappen worden gegeven.

Opvattingen van vrienden over seks. Hier vragen we uit hoe vrienden van jongeren denken over seks, bijvoorbeeld of seks voor het huwelijk acceptabel is. Een hogere schaalscore hierbij reflecteert een meer accepterende houding (bv. “Het is prima om seks buiten een relatie te hebben”)

Opvattingen van vrienden over seksuele grensoverschrijding. Hier vragen we uit hoe vrienden van jongeren denken over seksuele grensoverschrijding, bijvoorbeeld of iemand best mag aandringen voor seks. Een hogere schaalscore reflecteert hierbij een meer afkeurende houding (bv. “het is niet ok om aan te dringen op seks”).

Sociale steun. We vroegen met wie jongeren kunnen praten als ze (online) seksueel grensoverschrijdend gedrag zouden ervaren, bijvoorbeeld hun vader of moeder, hun partner, of de politie. Een hogere score betekent dat de jongere het gevoel heeft dat ze met de betreffende persoon of personen kunnen praten, als ze dat willen.

4.5 Analyses

Beschrijvende analyses

De analyses die uitgevoerd zijn voor dit rapport zijn voornamelijk beschrijvend, zoals frequentietabellen waarin percentages (%) en gemiddelden (M) getoond worden. De percentages en gemiddelden worden standaard apart voor de jongeren (jongens, meisjes en het totaal) en de ouders/opvoeders (vaders,

moeders en het totaal) gepresenteerd, tenzij anders aangegeven. Jongeren die aangaven non-binair te zijn ($n=16$; 1.7%), zijn niet apart vernoemd in de resultaten vanwege de kleine aantallen, maar wel meegenomen in de totale groep. Verschillen tussen groepen zijn niet statistisch getoetst.

Schaalconstructies

Cronbach's alpha's zijn gebruikt om betrouwbaarheid van de schalen te meten. Hierbij werd een ondergrens van 0.60 aangehouden als voldoende betrouwbaar. In het geval dat een item de betrouwbaarheid negatief beïnvloedde, werd deze niet meegenomen in de gemiddelde schaalscore (zie supplement Tabel S1).

Verschil tussen casussen

De casussen verschillen van elkaar in de afkomst en seksuele voorkeur van het individu en het gender van de slachtoffers. Verschillen in hoe jongeren en hun ouders deze casussen beoordelen kunnen dus iets zeggen over of zij deze kenmerken meewegen in hun standpunten. Eerst zijn de gemiddelde scores op de casussen berekend waarbij enkele items gehercodeerd zijn¹. Daarna hebben we een aantal paired samples t-tests uitgevoerd. Hiermee wordt onderzocht of de scores significant van elkaar verschillen.

Samenhang

Om inzicht te krijgen in de samenhang tussen verschillende variabelen hebben we gebruik gemaakt van Pearson correlaties en lineaire regressieanalyses. De waarden van deze correlaties ligt tussen de 0 en 1 (positieve correlatie) en 0 en -1 (negatieve correlatie) waarbij een getal dicht bij de 1 (of -1) een sterker verband aangeeft. Als vuistregel voor het interpreteren van de sterkte van correlaties geldt dat correlaties tussen de 0 tot .3 als zwak worden beoordeeld, .3 tot .5 als matig en boven de .5 als sterk.

.....
¹ Alle items gecodeerd zodat 1 = minder afkeurend tot 5 = meer afkeurend ten opzichte van het gedrag van de pleger(s) in de betreffende casus

5 Resultaten

Hieronder worden de resultaten over acceptabel seksueel gedrag en seksueel grensoverschrijdend gedrag per onderzoeksvraag besproken.

5.1 Opvattingen over seks en seksuele grensoverschrijding

5.1.1 Stellingen over seks en seksuele grensoverschrijding

De resultaten laten zien dat het overgrote deel van jongeren en ouders een progressieve houding heeft ten opzichte van seks en negatief denkt over grensoverschrijding. Zo vinden maar weinig jongeren en ouders dat je seks niet mag weigeren als je na het uitgaan met iemand naar huis gaat. Iets meer jongens (8%) dan meisjes (4%) hebben deze mening. Hetzelfde geldt voor aandringen op seks: hier zijn vaders en zoons het vaker mee eens (resp. 9% en 14%) dan moeders en dochters (resp. 3% en 4%). Ook vindt een groter percentage van de jongens en vaders (ongeveer 7%) dat iemand seks niet meer mag weigeren nadat diegene toestemming heeft gegeven, tegenover 3% van de meisjes en 2% van de moeders. In de opvatting dat je binnen een relatie mag verwachten dat de ander af en toe seks wil, zien we ook genderverschillen. Jongens en mannen zijn het hier vaker mee eens (resp. 48% en 71%) dan meisjes en vrouwen (resp. 42% en 66%).

Soms verschillen ouders en hun kinderen ook van elkaar. Ouders vinden in dat geval seks vaker acceptabel dan jongeren. Zo vinden bijvoorbeeld meer ouders (66%) dan jongeren (50%) het ok om een onenightstand te hebben. En 68% van de ouders vindt het prima als iemand seks heeft zonder een relatie te hebben, terwijl 45% van de jongeren het hiermee eens is.

Tabel 2. Opvattingen jongeren en ouders over seksualiteit en grensoverschrijding

Opvattingen	Jongeren			Ouders		
	♂	♀	Totaal	♂	♀	Totaal
% (helemaal) mee eens						
Het is prima als iemand seks heeft zonder een relatie te hebben.	47.9%	41.9%	45.4%	71.2%	66.3%	68.3%
Seks voor het huwelijk is verkeerd.	8.6%	9.5%	8.9%	9.7%	11.0%	10.5%
Het is ok als twee mensen voor één keer seks met elkaar hebben.	52.9%	46.7%	50.2%	66.3%	64.9%	65.5%
Als je na het uitgaan met iemand naar huis gaat, mag je geen seks met diegene weigeren.	8.4%	3.8%	6.0%	5.4%	5.6%	5.5%
Iemand mag best aandringen op seks.	9.1%	2.7%	5.9%	13.5%	3.7%	7.5%
In een relatie mag je verwachten dat de ander af en toe seks wil.	61.1%	49.9%	55.4%	71.4%	61.6%	65.5%
Wanneer het erop aankomt moet je altijd vragen of de ander seks wil.	78.4%	83.3%	81.1%	82.5%	86.6%	85.0%
Het is heel normaal als meisjes iemand versieren.	69.5%	72.1%	70.9%	79.0%	79.6%	79.3%
Als je toestemming hebt gegeven voor seks mag je daarna de seks niet meer weigeren.	7.1%	3.2%	5.0%	7.8%	2.1%	4.3%
Ook meisjes moeten checken hoe ver de ander wil gaan.	84.2%	88.8%	86.8%	88.4%	92.1%	90.7%

5.1.2 Recente casussen

Aan de hand van casussen van (vermeend) grensoverschrijdend gedrag die recent voorbij zijn gekomen in de media (Kader 2) hebben we gekeken hoe jongeren en hun ouders denken over seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Kader 2: Samenvattingen van vier casussen van vermeend seksueel grensoverschrijdend gedrag zoals beschreven in de media (RTL Nieuws, 2022)

Casus 1: Ali B is een bekende Nederlandse rapper en producer. Hij was ook coach bij The Voice of Holland. Op een avond nam hij een deelneemster mee naar zijn studio. Hij zoende haar en had ook seks met haar. Zij wilde dit niet, maar durfde dit niet te zeggen omdat ze zo tegen hem opkeek. Ook andere vrouwen hebben dit meegemaakt.

Casus 2: Johan Derksen is een ex-voetballer en presentator bij Voetbal International. Hij was (jaren geleden) met een keeper en twee vrouwen op stap. Na het uitgaan gingen ze samen naar huis. De vrouwen waren dronken en raakten ook bewusteloos. Johan stopte toen een kaars in de vagina van een van de vrouwen. Hij zei: "ik ben er niet trots op, maar dit soort dingen gebeuren als je jong bent". De andere mannen aan tafel konden hier wel om lachen.

Casus 3: Sydney Smeets werkt in de tweede kamer bij D66. Hij stuurde seksuele berichten naar jongere jongens. Hij zei dan bijvoorbeeld dat ze er lekker uit zagen op hun profielfoto, of dat ze te veel kleren aan hadden of dat hij wel seks met ze wilde hebben. Hij sprak ook af met minderjarige jongens (16/17 jaar) en nam ze bijvoorbeeld mee naar de bioscoop. Ook heeft hij seks met deze jongens gehad, zeggen deze jongens.

Casus 4: Het Amsterdam Studenten Corps (A.S.C) is een studentenvereniging voor mannen. Op een bijeenkomst van deze studentenvereniging riepen de mannen meerdere keren met elkaar dat alle vrouwen hoeren zijn, bijvoorbeeld de zin: "vrouwen zijn niks en niks meer dan een hoer".

Casus 1: Ali B

Over het algemeen laten de percentages zien dat de respondenten afkeurend reageren op het vermeende gedrag van Ali B (Tabel 3a). Jongens en meisjes, vaders en moeders en jongeren en hun ouders denken hier allemaal ongeveer hetzelfde over. Zo is een duidelijke meerderheid van mening dat het gedrag dat wordt beschreven verkeerd was (92% van de jongeren en 91% van de ouders) en dat Ali B misbruik maakte van de situatie 86% van de jongeren en 88% van de ouders). Toch vindt ook meer dan de helft van de jongeren en hun ouders dat de vrouwen duidelijker nee hadden moeten zeggen. Een minderheid van de jongeren (19%) en hun ouders (23%) zouden dit geen verkrachting noemen.

Tabel 3a. Stellingen over casus Ali B

% (helemaal) mee eens	Jongeren			Ouders		
	♂	♀	Tot.	♂	♀	Tot.
Ali B heeft misbruik gemaakt van dat deze jonge vrouwen beroemd wilden worden	84.7%	87.5%	86.2%	88.1%	88.4%	88.3%
Deze vrouwen hadden duidelijker nee moeten zeggen als ze geen seks wilden	57.7%	56.9%	56.8%	52.7%	51.6%	52.0%
Wat Ali B gedaan heeft is verkeerd	90.3%	93.4%	92.0%	89.7%	91.0%	90.5%
Blijkbaar gebruiken vrouwen nog steeds seks voor een betere baan	43.2%	46.3%	44.1%	51.9%	49.6%	50.5%

Het was misschien niet netjes, maar ik zou dit geen verkrachting noemen	21.4%	17.3%	19.1%	19.5%	24.5%	22.5%
Gemiddelde en (SD) [range 1-5] ²	3.66		(.72)		3.70	(.82)

Casus 2: Johan Derksen

Een meerderheid van de respondenten staat afkeurend tegenover het vermeende gedrag in deze casus. Ongeveer vier op de vijf jongeren (78%) en ouders (80%) vindt het verkeerd om er grappen over te maken op televisie. Van de jongeren geeft 23% aan het als grapje te zien, bij de ouders is dit 29%. Ongeveer een kwart van de jongeren (26%) en ouders (28%) geeft aan dat het misschien niet netjes was maar dat ze dit geen verkrachting zouden noemen. Aan de andere kant geeft meer dan de helft van jongeren (52%) en ouders (58%) aan dat ze dit wel verkrachting vinden. Een minderheid (16% van de jongeren en 14% van de ouders) geeft aan dat het de schuld was van de vrouw omdat ze met deze dronken mannen meeging.

Bij de casus van Johan Derksen zijn meer genderverschillen te zien dan bij de casus van Ali B. Ongeveer een derde van zoons (32%) en vaders (34%) zou het geen verkrachting noemen, terwijl 21% van de meisjes en 25% van de moeders dit aangeeft. Ook geven meisjes vaker aan dat ze het in deze casus beschreven gedrag als verkrachting zien (56%) dan jongens (46%). Dit verschil is ook zichtbaar tussen moeders (62%) en vaders (51%). Daarnaast zien vaders dit gedrag vaker als een grapje (40%) dan moeders (23%).

Tabel 3b. Stellingen over casus Johan Derksen

% (helemaal) mee eens	Jongeren			Ouders		
	♂	♀	Tot.	♂	♀	Tot.
Het was een grapje, je moet dat niet te zwaar opvatten	28.7%	16.9%	22.6%	40.0%	22.5%	29.4%
Het was misschien niet netjes, maar ik zou dit geen verkrachting noemen	32.4%	20.7%	26.4%	33.8%	24.8%	28.4%
Dit vind ik wel verkrachting	45.8%	56.4%	51.6%	50.5%	62.3%	57.7%
Ik vind het verkeerd om hier op televisie grappen over te maken	73.7%	82.5%	78.4%	69.5%	86.1%	79.5%
Het was haar eigen schuld, want ze ging dronken met een paar vreemde mannen mee	17.5%	14.4%	15.7%	15.4%	12.7%	13.8%
Gemiddelde en (SD) [range 1-5]	3.76		(.95)	3.86		(1.07)

Casus 3: Sydney Smeets

Ook in deze casus rapporteren de respondenten ten nadele van het gedrag dat Sydney Smeets zou hebben vertoond. Een op de zes respondenten vindt dat jongeren het in de casus beschreven gedrag zelf uitlokten of dat flirten in dit geval prima is omdat homojongens van dit soort aandacht houden (15% van de jongeren, 14% van de ouders). Dit wordt iets vaker aangegeven door jongens en vaders (17% resp. 18%) dan door meisjes en moeders (14% resp. 12%).

Een grote meerderheid van de respondenten (85% van de jongeren en 90% van de ouders) vindt dat hij als kamerlid een voorbeeldfunctie had en dit soort

² Om het gemiddelde te berekenen voor de casussen zijn de items gecodeerd van 1=goedkeurend naar 5= afkeurend.

Waar ligt de grens?

opmerkingen echt niet kan maken. Ook vindt ongeveer vier op de vijf jongeren (77%) en ouders (83%) dat seks met minderjarige jongens altijd verkeerd is. Ongeveer een op de tien respondenten (12% van de jongeren en 10% van de ouders) gaf aan dat Sydney deze jongens een compliment gaf over hun uiterlijk en dat daar niks mis mee is.

Tabel 3c. Stellingen over casus Sydney Smeets

% (helemaal) mee eens	Jongeren			Ouders		
	♂	♀	Tot.	♂	♀	Tot.
Deze jongens lokten Sydney's gedrag zelf uit, door sexy foto's online te zetten	16.8%	12.7%	14.6%	18.1%	12.3%	14.6%
Flirten is niet zo erg, want homojongens vinden die aandacht van oudere mannen leuk	16.6%	14.4%	15.2%	18.4%	11.5%	14.2%
Seks hebben met minderjarige jongens is altijd verkeerd	76.7%	77.2%	77.0%	82.2%	83.8%	83.1%
Sydney had een voorbeeldrol als kamerlid en kan dit soort opmerkingen echt niet maken	82.3%	86.3%	84.6%	85.1%	92.9%	89.9%
Sydney gaf deze jongens gewoon een compliment over hun uiterlijk, daar is niks mis mee	13.8%	11.2%	12.4%	13.8%	7.6%	10.0%
Gemiddelde en (SD) [range 1-5]		4.00	(.70)		4.21	(.71)

Casus 4: het Amsterdams studenten corps

Ook hier reageerden respondenten in het algemeen afkeurend op het in de casus beschreven gedrag. Ongeveer driekwart van de jongeren (72%) en ouders (73%) is van mening dat jongens die dit soort dingen zeggen uit het corps gezet moet worden. Ongeveer twee derde van de jongeren (60%) en ouders (65%) is van mening dat dit gedrag extra erg is omdat deze mannen later leiding gaan geven. Een kwart van de jongeren (26%) verwacht dat dit altijd zo gaat bij het corps. Ouders geven dat vaker aan (38%).

Tabel 3d. Stellingen over casus Amsterdams corps

% (helemaal) mee eens	Jongeren			Ouders		
	♂	♀	Tot.	♂	♀	Tot.
Als je bij het studentencorps gaat, kun je dit verwachten. Zo gaat het daar altijd	28.1%	23.7%	25.9%	47.0%	32.8%	38.4%
De vrouwen van het studentencorps zijn net zo erg, maar daar hoor je nooit iemand over	23.8%	23.3%	23.2%	38.6%	26.8%	31.5%
Jongens die dit soort dingen zeggen moeten uit het studentencorps gezet worden	66.5%	76.7%	72.0%	66.5%	77.8%	73.3%
Het kan geen kwaad als mannen onder elkaar dit soort opmerkingen maken, als anderen dit maar niet horen	26.6%	18.4%	22.1%	26.5%	16.2%	20.3%
Dit soort gedrag is extra erg op studentenverenigingen, want deze mannen gaan later leidinggeven	53.3%	64.7%	59.7%	61.6%	67.4%	65.1%
Gemiddelde en (SD) [range 1-5]		3.65	(.78)		3.65	(.88)

Ook hier zijn gender verschillen op te merken. Minder jongens en vaders (beide 67%) dan meisjes (77%) en moeders (78%) vinden dat deze studenten uit het corps gezet moeten worden. Ook valt op dat meer jongens en vaders (27%) aangeven dat het geen kwaad kan als mannen dit soort opmerkingen maken onder elkaar, dan dochters (18%) en moeders (16%). Ten slotte denkt ongeveer een kwart van de jongeren (23%) en een derde van de ouders (32%) dat vrouwen net zo erg zijn, maar dat je er niemand over hoort. Vaders zeggen dat vaker (39%) dan moeders (27%).

5.2 Welke casussen keuren mensen het sterkst af?

Hier is bekeken tegenover welke casussen respondenten het meest afkeurend staan. Het blijkt dat respondenten het vermeende gedrag in de casus van Sydney Smeets het meest afkeuren, gevolgd door Johan Derksen en ten slotte Ali B en het Corps. Het verschil tussen Ali B en het Amsterdams Corps was niet significant, dus die staan op een gedeelde derde plaats³. Deze resultaten waren hetzelfde voor jongeren en hun ouders.

Tabel 4. Verschillen in de mate van afkeuring tussen de casussen

	Jongeren			Ouders		
	M ₁	M ₂	t-test	M ₁	M ₂	t-test
Ali B – Johan Derksen	3.66	3.76	3.31***	3.70	3.86	5.02***
Ali B – Sydney Smeets	3.66	4.00	13.38***	3.70	4.21	19.16***
Ali B – Amsterdams Corps	3.66	3.65	0.34	3.70	3.65	1.50
Johan Derksen – Sydney Smeets	3.76	4.00	7.80***	3.86	4.21	10.48***
Johan Derksen – Amsterdams Corps	3.76	3.65	3.72***	3.86	3.65	6.47***
Sydney Smeets – Amsterdams Corps	4.00	3.65	13.63***	4.21	3.65	19.48***

Noot: de t-waarden geven aan of het verschil tussen de gemiddelde scores (M₁ en M₂) significant is; Gemiddelde scores liggen tussen de 1 (= minder afkeurend) en 5 (= meer afkeurend); ***p<.001; **p<.01; *p<.05;

5.3 Gendernormen

Met de vragen naar de dubbele seksuele moraal meten we in hoeverre jongeren bepaald seksueel gedrag verschillend beoordelen voor jongens en meisjes. Deze schaal is alleen voorgelegd aan de jongeren, niet aan hun ouders.

Tabel 5 laat zien hoeveel jongeren het eens zijn met stellingen die een dubbele seksuele moraal beschrijven. De percentages laten zien dat weinig jongeren het eens zijn met de uitspraken, wat een minder sterke dubbele moraal reflecteert. Opvallend is dat ongeveer een op de zes jongeren (18% van de jongens en 15% van de meisjes) het opdringerig vindt als een meisje initiatief neemt tot seks. Ongeveer evenveel jongeren (13% van de jongens en 14% van de meisjes) vinden dat meisjes zich terughoudender moeten gedragen dan jongens. Iets minder dan de helft van de jongeren (44% van de jongens en 46% van de meisjes) vindt dat ook meisjes moeten checken hoe ver de ander wil gaan. De

³ Vanwege non-normaliteit in de data hebben we deze resultaten ook getoetst met Wilcoxon Rank tests. De resultaten hiervan waren nagenoeg hetzelfde, met uitzondering van het verschil tussen Ali B en het Amsterdams Corps. Hier was een minimaal verschil, waarbij ouders het gedrag van Ali B als negatiever beoordeelden. Omdat items van elkaar verschilden per casus, houden we hier voor significantie testen een conservatieve p-waarde van <.001 aan.

verschillen tussen jongens en meisjes in het beoordelen van deze stellingen zijn minimaal.

Tabel 5. Dubbele seksuele moraal

% (helemaal) mee eens	Jongeren		Tot.
	♂	♀	
Als een jongen seksueel opgewonden is, heeft hij recht op seks	4.8%	1.5%	3.2%
Ik vind het opdringerig als een meisje het initiatief neemt tot seks	17.7%	14.6%	15.9%
Meisjes moeten zich op het gebied van seks terughoudender gedragen dan jongens	13.0%	14.0%	13.2%
Een jongen hoort meer van seks af te weten dan een meisje	3.0%	2.7%	2.8%
Het is ongezond voor jongens om lange tijd geen seks te hebben	6.0%	2.1%	4.1%
Soms moet een jongen een beetje druk uitoefenen op een meisje om seks te krijgen	7.6%	4.4%	5.9%
Een jongen heeft meer recht op seksueel genot dan een meisje	1.3%	0.6%	0.9%
Voor jongens is seks belangrijker dan voor meisjes	19.4%	22.0%	20.5%
Jongens horen te doen alsof ze veel seks hebben. Ook als dat niet waar is	9.1%	7.8%	8.3%
Ook meisjes moeten checken hoe ver de ander wil gaan.	43.6%	46.1%	45.1%

In Tabel 6 is te zien in hoeverre genderstereotiepe opvattingen leven onder jongeren en hun ouders. We vroegen hierbij van een aantal persoonskenmerken uit of de respondent dit meer bij jongens of meisjes vond passen. De percentages laten zien hoeveel jongeren en ouders genderconforme antwoorden gaven. Genderconform betekent dat de deelnemer “past bij jongens” kiest als het stereotype traditioneel gezien bij jongens past (bv. avontuurlijk, willen winnen, onafhankelijk, zelfverzekerd, sterk, actief) of “past bij meisjes” kiest als het stereotype traditioneel gezien bij meisjes past (bv. zachtvaardig, zorgzaam, hun best doen op school, kwetsbaar).

De resultaten laten zien dat sommige eigenschappen genderconform worden toegewezen aan jongens en meisjes. Dat geldt bijvoorbeeld voor ‘sterk’ bij jongens en ‘zachtvaardig’, ‘zorgzaam’ en ‘kwetsbaar’ bij meisjes. De mate waarin dit gebeurt verschilt per item. Zo vindt bijvoorbeeld een minderheid van de jongeren (16%) en ouders (9%) ‘onafhankelijk’ meer bij jongens passen. Ook hier zijn genderverschillen zichtbaar. Jongens en vaders scoren vaker stereotiep dan meisjes en moeders. Zo vindt bijvoorbeeld bijna 30% van de meisjes dat ‘avontuurlijk’ bij jongens hoort, terwijl ongeveer twee keer zoveel (bijna 60%) van de jongens dit vond. Daarnaast hebben de jongeren over het algemeen meer genderstereotiepe opvattingen dan de ouders. Zo vinden bijvoorbeeld meer jongeren (70%) dan ouders (53%) dat ‘zachtvaardig’ bij meisjes past en vinden meer jongeren (66%) dan ouders (51%) dat ‘sterk’ bij jongens past.

Tabel 6. Genderstereotiepe opvattingen

% conform genderstereotype	Jongeren			Ouders		
	♂	♀	Tot.	♂	♀	Tot.
"Avontuurlijk" past meer bij jongens	59.6%	31.9%	44.9%	45.4%	23.1%	31.9%
"Willen winnen" past meer bij jongens	64.1%	48.6%	55.7%	51.1%	33.5%	40.4%
"Zachtaardig" past meer bij meisjes	69.5%	71.7%	70.1%	61.6%	47.3%	52.9%
"Onafhankelijk" past meer bij jongens	22.0%	10.4%	15.9%	14.3%	5.1%	8.8%
"Zelfverzekerd" past meer bij jongens	29.8%	28.8%	29.0%	25.9%	14.3%	18.9%
"Zorgzaam" past meer bij meisjes	66.7%	68.5%	66.9%	63.2%	49.6%	55.0%
"Sterk" past meer bij jongens	79.7%	53.9%	65.9%	60.8%	45.1%	51.3%
"Actief" past meer bij jongens	37.6%	18.4%	27.7%	26.8%	16.8%	20.7%
"Hun best doen op school" past meer bij meisjes	50.1%	50.5%	49.8%	44.1%	37.7%	40.2%
"Kwetsbaar" past meer bij meisjes	60.9%	61.9%	60.9%	51.9%	42.2%	46.0%

De gendernormen die hierboven staan, hebben we bij deelnemende ouders nogmaals uitgevraagd, maar dan op basis van de kenmerken die ze bij hun eigen kind waarderen. Bijvoorbeeld: "avontuurlijk" hebben we omgezet naar "ik spoor mijn kind aan om avontuurlijke dingen te proberen". Vervolgens hebben we ouders van zoons en ouders van dochters vergeleken om te kijken naar genderverschillen in de opvoeding. Het valt op dat deze percentages over het algemeen weinig verschillen tussen ouders van zoons en ouders van dochters (Tabel 7).

Tabel 7. Genderstereotiepe opvoeding

% (helemaal) mee eens	Ouders van zoons	Ouders van dochters
Ik spoor mijn kind aan om avontuurlijke dingen te proberen	63.9%	61.4%
Ik wil dat mijn kind zijn best doet om te winnen (bijvoorbeeld bij sport)	49.0%	46.6%
Ik vind het irritant als mijn kind huilt	8.1%	9.2%
Ik vind dat mijn kind problemen zoveel mogelijk zelf moet oplossen	56.7%	49.4%
Ik vind het belangrijk dat mijn kind zelfverzekerd is	91.5%	94.4%
Ik vind het goed als mijn kind zichzelf soms even op de tweede plaats zet	69.6%	60.9%
Ik vind het belangrijk dat mijn kind lief is voor anderen	93.7%	92.1%
Mijn kind moet af en toe zijn/haar energie kwijt kunnen	93.2%	94.0%
Ik vind het belangrijk dat mijn kind zijn/haar best doet op school	93.4%	96.1%
Ik wil mijn kind graag beschermen tegen allerlei gevaren	85.1%	88.8%

5.4 Opvoedklimaat en boodschappen rond seksualiteit

Onderstaande tabel laat zien wat jongeren *denken* dat ouders belangrijk vinden op seksueel gebied (gepercipieerde attitudes) en wat ouders in werkelijkheid belangrijk vinden (Tabel 8). Veel ouders vinden dat hun kinderen voorzichtig moeten zijn met seks. Zowel voor zichzelf (97% vindt bijvoorbeeld dat hun kind

geen sexy foto's moet sturen) als voor anderen (93% vindt dat hun kind altijd moet checken of de ander seks wil). De meeste ouders vinden dat hun kind met seks moet wachten tot diegene dat zelf wil en eraan toe is. Een minderheid van de ouders (16%) is van mening dat hun kind pas seks moet hebben als diegene getrouwd is.

Tabel 8. Opvattingen van ouders over seks en seksuele grensoverschrijding

% (helemaal) eens Gender kind > (Ouders van zoons vs. ouders van dochters)	Gepercipieerde attitude kind			Werkelijke attitude ouders		
	♂	♀	Tot.	♂	♀	Tot.
Mijn vader/moeder vindt mij te jong om verkering te hebben	16.9%	26.5%	21.8%	26.2%	38.0%	32.0%
Mijn vader/moeder vindt mij te jong om seks te hebben	53.9%	67.8%	61.3%	58.4%	67.0%	62.8%
Mijn vader/moeder vindt dat ik alleen seks moet hebben als ik een relatie heb	51.1%	69.3%	60.6%	48.0%	68.1%	58.3%
Mijn vader/moeder vindt dat ik pas seks moet hebben als ik daar zelf aan toe ben	86.9%	92.4%	89.9%	93.0%	94.0%	93.6%
Mijn vader/moeder vindt dat ik alleen seks moet hebben als ik dat echt zelf wil	91.6%	93.8%	92.9%	94.7%	95.7%	95.3%
Mijn vader/moeder vindt dat ik voorzichtig moet zijn op het gebied van seks	94.1%	94.4%	94.4%	94.3%	94.6%	94.5%
Mijn vader/moeder vindt dat ik altijd moet checken of de ander ook seks wil	91.8%	82.0%	87.2%	93.2%	91.9%	92.7%
Mijn vader/moeder vindt dat ik nooit sexy foto's online moet zetten	94.5%	94.3%	94.4%	94.1%	95.7%	94.8%
Mijn vader/moeder vindt dat ik sexy foto's van anderen nooit moet doorsturen	96.4%	96.1%	96.3%	95.8%	97.2%	96.6%
Mijn vader/moeder vindt dat ik pas seks moet hebben als ik getrouwd ben	13.3%	17.0%	15.0%	14.5%	17.2%	15.8%

Wat iemand belangrijk vindt in de opvoeding, wordt niet altijd in een directe boodschap aan het kind meegeven. Tabel 9 laat zien welke boodschappen volgens jongeren en hun ouders wel besproken worden. Hieruit blijkt dat boodschappen rondom grenzen aangeven veel aandacht krijgen. Zo geeft 75% van zowel ouders en jongeren aan dat de ouders zeggen dat je duidelijk je grens moet aangeven als je iets niet wilt. In veel minder gevallen (ongeveer een derde) wordt gesproken over het checken van grenzen van anderen. Ook wordt minder vaak gezegd dat je iemand echt moet vertrouwen (42% van de jongeren en 46% van de ouders) voordat je seks hebt met elkaar.

Met meisjes wordt duidelijk vaker gesproken over grenzen dan met jongens. Zo geeft bijna de helft van de meisjes (48%) aan dat ze horen dat ze voorzichtig moeten zijn als ze met iemand afspreken die ze leuk vinden. Dit ten opzichte van bijna een derde (32%) van de jongens. Dit verschil is ook zichtbaar bij de boodschap dat ze het moeten vertellen wanneer grensoverschrijding plaatsvindt (52% van de jongens, 62% van de meisjes). In contrast met het voorgaande, geven jongens juist vaker aan dat ze horen dat ze bij de ander moeten checken of diegene hetzelfde wil (39%) dan meisjes (28%).

Tabel 9. Boodschappen rond seks en seksuele grensoverschrijding van ouders

% (heel) vaak besproken	Jongeren			Ouders		
	♂	♀	Tot.	♂	♀	Tot.
Check altijd bij de ander of diegene ook wil wat jij wil	39.1%	27.7%	33.3%	28.9%	33.9%	33.9%
Wacht met seks tot je iemand echt vertrouwt	37.4%	47.4%	42.3%	35.9%	45.6%	45.6%
Wees voorzichtig als je met iemand afsprekt die je leuk vindt	31.5%	47.6%	39.6%	35.1%	38.2%	38.2%
Doe nooit iets waar jij geen zin in hebt	67.0%	77.4%	72.3%	65.4%	71.2%	71.2%
Geef duidelijk je grens aan als je iets niet wilt	70.2%	80.1%	75.1%	68.6%	75.4%	75.4%
Vertel het mij of de politie als iemand iets doet wat jij niet wilt	51.6%	61.5%	56.6%	50.0%	55.3%	55.3%

Tabel 10 laat zien hoeveel jongeren het gevoel hebben dat ze bij hun ouders en andere personen terecht kunnen als ze een negatieve seksuele ervaring zouden hebben. Dit hebben we uitgevraagd voor online seksuele grensoverschrijding ("als iemand online over jouw grens gaat") en voor offline seksuele grensoverschrijding ("seks tegen je wil").

Het grootste deel van de jongeren denkt met hun ouders te kunnen praten bij online seksuele grensoverschrijding (94%) en seks tegen de wil (92%). Ongeveer drie kwart zou kunnen praten met een vriend(in) (80% online, 71% offline) of vaste partner (80% online, 75% offline). Twee derde van de jongeren kunnen met een ander familielid praten (69% online, 66% offline). Jongeren geven minder vaak aan dat ze terecht denken te kunnen bij iemand van school, hulpverlening of de politie. Gendersverschillen zijn hier minimaal.

Tabel 10. Ervaren sociale steun bij online en offline seksuele seksoverschrijding

% (zeker) wel zou kunnen praten met...	Bij online grensoverschrijding			Bij seks tegen de wil		
	♂	♀	Tot.	♂	♀	Tot.
Vader of moeder	93.6%	93.6%	93.5%	91.4%	91.4%	91.6%
Een ander gezinslid of familielid	66.1%	72.9%	69.2%	64.7%	67.9%	66.1%
Een vriend of vriendin	75.4%	85.3%	80.4%	64.5%	76.9%	70.9%
Een vaste partner	75.6%	84.3%	80.4%	73.8%	74.4%	74.6%
Iemand van school (bv. Een docent)	46.8%	46.1%	46.1%	40.1%	42.4%	41.0%
Dokter of andere hulpverlener	52.5%	55.4%	53.6%	50.2%	58.9%	54.6%
De politie	60.6%	61.6%	60.9%	59.2%	60.7%	60.1%

5.5 Factoren die samenhangen met opvattingen over seksuele grensoverschrijding

In dit onderdeel beschrijven we welke factoren samenhangen met attitudes rondom seksueel grensoverschrijdend gedrag. Hiermee laten we zien welke kenmerken van jongeren zelf en vanuit de opvoeding belangrijk zijn in de houding die jongeren hebben tegenover seksueel grensoverschrijdend gedrag.

5.5.1 Hangen opvattingen van jongeren samen met die van hun ouders?

Correlaties laten zien in hoeverre opvattingen van jongeren samenhangen met die van hun ouders. In Tabel 11 is de samenhang af te lezen tussen de schalen die we bij zowel jongeren als hun ouders afgenomen hebben. Hieruit blijkt dat er een sterke samenhang is tussen wat jongeren en hun ouders denken (alle correlaties zijn boven de .50). Dit geldt voor zowel opvattingen over seks als voor opvattingen over seksuele grensoverschrijding en gendernormen. Hoe sterker de opvatting van de ouder, hoe sterker de opvatting van de jongere. Ook is er een sterke samenhang tussen wat kinderen denken wat ouders denken over seks en relaties (gepercipieerde seksuele opvoeding) en wat ouders werkelijk denken of tussen de boodschappen die ouders zeggen te geven en de boodschappen die kinderen zeggen te horen.

Tabel 11. Samenhang tussen de schalen die zowel bij jongeren als hun ouders zijn afgenomen

	<i>r</i>
Opvattingen over seks	.691***
Opvattingen over seksuele grensoverschrijding	.512***
Afkeuring van vermeend gedrag in casussen	.759***
Genderstereotiepe opvattingen	.519***
Ervaren affectie van ouders	.553***
Ervaren controle van ouders	.660***
Opvatting ouders over seksualiteit kind	.506***
Gepercipieerde en werkelijke opvattingen van ouders over seksuele opvoeding	.670***
Boodschappen in seksuele opvoeding	.678***

5.5.2 Welke factoren hangen samen met het afkeuren van seksuele grensoverschrijding?

Om te onderzoeken welke factoren samenhangen met opvattingen over seksuele grensoverschrijding van jongeren, hebben we enkele regressieanalyses uitgevoerd. Eerst hebben we gekeken welke factoren samenhangen met algemene opvattingen over seksuele grensoverschrijding. Vervolgens hebben we gekeken welke factoren samenhangen met het goedkeuren van het specifieke seksueel grensoverschrijdende gedrag dat in de casussen is beschreven. In de bivariate analyses kijken we telkens naar de samenhang met elke factor afzonderlijk. Vervolgens zetten we alle factoren in een model (multivariate analyse) en bekijken we welke factoren het meest belangrijk zijn.

Op bivariaat niveau hangen alle factoren samen met het afkeuren van seksuele grensoverschrijding (Tabel 12). Een minder sterke dubbele moraal, minder genderstereotiepe opvattingen en het horen van meer beschermende boodschappen, hangen allemaal samen met sterker afkeuren van seksuele grensoverschrijding. Vanuit de ouders hangen afkeuren van vermeend gedrag in de casussen, genderstereotiepe opvattingen, kinderen meer vrij laten op seksueel gebied en het aangeven en respecteren van grenzen belangrijk vinden,

een warmere en minder controlerende opvoedingsstijl en meer beschermende boodschappen samen met het afkeuren van seksuele grensoverschrijding onder jongeren. Ten slotte blijkt dat als vrienden vrijer denken over seksualiteit en seksuele grensoverschrijding sterker afkeuren, jongeren zelf seksuele grensoverschrijding ook sterker afkeuren. De mate waarin jongeren sociale media gebruiken, hangt niet samen met opvattingen van de jongere.

Tabel 12. Factoren die samenhangen met het afkeuren van seksuele grensoverschrijding

	Bivariaat (n=900)	Multivariaat (n=550)
	<i>r</i>	β
Demografische gegevens jongeren		
Geslacht	.215***	.034
Leeftijd	.010	.010
Factoren jongeren		
Sterkere dubbele moraal	-.554***	-.351***
Genderstereotiepe opvattingen	-.142***	-.041
Beschermende boodschappen krijgen	.167***	.003
Factoren ouders		
Seksuele grensoverschrijding afkeuren	.512***	.267***
Genderstereotiepe opvattingen	-.089**	.017
Seksueel gedrag van kind accepteren	.079*	-.030
Aangeven en respecteren van grenzen door kind belangrijk vinden	.295***	.067
Affectie van ouders	.288***	.022
Controle door ouders	-.202***	-.022
Beschermende boodschappen geven	.139***	.021
Overige factoren		
Permissieve opvattingen seksualiteit vrienden ^a	.142***	-.001
Afkeurende opvattingen seksuele grensoverschrijding vrienden ^a	.553***	.228***
Meer social media gebruik	.014	-.016
R²		.537

Noot. Uitkomsten zijn correlaties (*r*) en gestandaardiseerde B-waarden (β); ***p<.001; **p<.01; *p<.05; ^a n= 602

In het multivariate model verdwijnt de significantie van enkele factoren. Hierdoor blijven de sterkst voorspellende factoren over. Ten eerste blijkt dat jongeren met een minder sterke dubbele moraal seksueel grensoverschrijdend gedrag sterker afkeuren. Daarnaast keuren jongeren seksueel grensoverschrijdend gedrag sterker af als hun ouders het belangrijk vinden dan ze wensen goed aangeven en respecteren. Ook afkeuring van het vermeende gedrag in de casussen door ouders hangt samen met afkeuring van de jongere. Ten slotte hangen de afkeurende opvattingen over seksuele grensoverschrijding van jongeren samen met die van hun vrienden.

Factoren die samenhangen met afkeuring van vermeend gedrag in de casussen

In de factoren die samenhangen met hoe jongeren denken over het gedrag in de casussen bestaat een vergelijkbaar patroon. Op bivariaat niveau hangen de

meeste factoren samen met het afkeuren van het gedrag dat in de casussen beschreven wordt. Zowel opvattingen van jongeren en hun ouders hangen samen met de mate van afkeuring. Leeftijd van de jongere, een accepterende houding van ouders tegenover seks en de hoeveelheid social mediagebruik hangen niet samen met de mate van afkeuring.

In de multivariate analyses bleken een minder sterke dubbele moraal en minder genderstereotiepe opvattingen van de jongeren samen te hangen met meer afkeuring van het seksueel grensoverschrijdende gedrag in de casussen. Daarnaast keuren jongeren dit sterker af als de ouders het ook afkeuren, als de ouders meer genderstereotiepe opvattingen hebben en als de ouders het minder acceptabel vinden als zij seks (zouden) hebben. Ook hier hangen de opvattingen van vrienden samen met de mate van afkeuring. Ten slotte hangt social mediagebruik hier niet significant mee samen.

Tabel 13. Factoren die samenhangen met afkeuring van het vermeende gedrag in de casussen

	Bivariaat (n≈900)	Multivariaat (n=550)
	<i>r</i>	β
Demografische gegevens jongeren		
Geslacht	.214***	.064*
Leeftijd	.018	.034
Factoren jongeren		
Sterkere dubbele moraal	-.471***	-.187***
Genderstereotiepe opvattingen	-.160***	-.096**
Beschermende boodschappen	.153***	.004
Factoren ouders		
Afkeuring van vermeend gedrag in casussen	.759***	.693***
Genderstereotiepe opvattingen	-.066*	.077
Seksueel gedrag van kind accepteren	-.004	-.068*
Aangeven en respecteren van grenzen door kind belangrijk vinden	.209***	-.057
Affectie van ouders	.221***	.022
Controle door ouders	-.193***	-.034
Beschermende boodschappen	.144***	-.005
Overige factoren		
Permissieve opvattingen seksualiteit vrienden ^a	.105*	.034
Afkeurende opvattingen grensoverschrijding vrienden ^a	.440***	.103***
Meer social media gebruik	.052	-.019
R²		.722

Noot. Uitkomsten zijn gestandaardiseerde waarden (B); ***p<.001; **p<.01; *p<.05

5.6 Ondersteuningsbehoeften van ouders

Onder de ouders die meededen aan dit onderzoek geeft 70% aan dat ze geen verdere informatie nodig hadden over een van onderstaande onderwerpen. Een relatief laag percentage van ouders gaf aan dat ze informatie wilden over

onderwerpen die met seksuele grensoverschrijding te maken had. Het meest benoemde onderwerp rondom seksuele grensoverschrijding was hoe ze jongeren kunnen leren hun grenzen te herkennen en aan te geven.

Tabel 14. Informatiebehoefte van ouders over seks en seksuele grensoverschrijding

% behoefte aan informatie over:	Ouders		
	♂	♀	Tot.
Hoe praat ik met mijn kind over puberteit, relaties en seks	9.2%	9.0%	9.0%
Waarover moet ik met mijn kind praten op dit gebied	6.3%	4.7%	5.4%
Wanneer kan ik hier het beste over praten met mijn kind	9.4%	9.2%	9.2%
Wat ik moet ik vertellen over bisexualiteit en homoseksualiteit	2.2%	2.2%	2.1%
Wat moet ik vertellen over gender en genderrollen	2.4%	2.6%	2.5%
Hoe kan ik zorgen dat mijn kind positief denkt over zichzelf	11.8%	13.8%	13.1%
Hoe kan ik mijn kind leren praten over zijn of haar gevoelens	12.5%	9.7%	11.2%
Wat is de invloed van media en internet op hoe jongeren denken over relaties en seks	9.0%	9.5%	9.3%
Wat is seksueel grensoverschrijdend gedrag	4.8%	3.2%	3.9%
Hoe leer ik mijn kind om zijn/haar grenzen te herkennen en aan te geven	10.9%	12.3%	11.6%
Hoe leer ik mijn kind om de seksuele grenzen van anderen te respecteren	6.8%	3.7%	5.2%

Ten slotte hebben we uitgevraagd hoe ouders de informatie uit Tabel 14 zouden willen ontvangen. Hieruit bleek dat twee op de vijf ouders (40%) deze informatie via een website wilden ontvangen en een aanzienlijk lager aantal via bijvoorbeeld filmpjes of ouderavonden.

Tabel 15. Manier waarop ouders opvoedingsondersteuning willen krijgen

% ouders die wil leren via:	Ouders
Een website met tekst	40.0%
Iemand kunnen bellen	4.2%
Via sociale media	6.5%
Filmpjes met voorbeelden	14.1%
Informatie op televisie	11.3%
Een online forum met andere ouders	7.9%
Ouderavond op school	10.4%
Ik heb geen vragen	50.4%

6 Discussie en conclusie

Seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft recentelijk een grotere plaats gekregen in het maatschappelijk debat. Maar er is nog weinig bekend over hoe ouders en jongeren staan ten opzichte van seksualiteit, seksueel grensoverschrijdend gedrag en recentelijke gebeurtenissen in de media. In deze studie onderzochten we opvattingen over seks en seksuele grensoverschrijding en in hoeverre deze samenhangen tussen jongeren en hun ouders.

6.1 Opvattingen over seks en seksuele grensoverschrijding

Jongeren en hun ouders staan doorgaans accepterend tegenover seks onder jongeren en keuren seksuele grensoverschrijding over het algemeen af. Zo vindt 9% van de jongeren en 11% van de ouders het verkeerd om seks te hebben voor het huwelijk. En 6% van zowel de jongeren als de ouders vindt dat je seks niet mag weigeren als je na het uitgaan met iemand mee naar huis gaat. Eenzelfde patroon zien we in de casussen terug. Zo vindt 92% van de jongeren en 91% van de ouders wat Ali B zou hebben gedaan verkeerd. Ook vindt 78% van de jongeren en 80% van de ouders het verkeerd dat Johan Derksen en zijn tafelgenoten grappen maakten over zijn verhaal. Vooral in een van de casussen zien we *victim blaming* terug. Zo geeft de 57% van de jongeren en 52% van de ouders dat de vrouwen in de casus van Ali B duidelijker nee hadden moeten zeggen.

6.2 Genderverschillen in deze opvattingen

In de resultaten bestaan verschillende genderverschillen, tussen jongens en meisjes en tussen vaders en moeders. Jongens en vaders lijken over het algemeen iets minder afkeurend ten opzichte van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Zo geven jongens bijvoorbeeld vaker dan meisjes aan dat iemand best mag aandringen op seks (9% versus 3%) en hetzelfde geldt voor vaders (14%) vergeleken met moeders (4%). Ook zeggen meer jongens (7%) en vaders (9%) dan meisjes (3%) en moeders (2%) dat als je eenmaal hebt ingestemd met seks, je dit niet meer mag weigeren.

Deze genderverschillen zijn ook zichtbaar in de reacties op het gedrag zoals dit wordt beschreven in de casussen. Zo zegt 29% van de jongens en 40% van de vaders dat het maar een grapje was van Johan Derksen, tegenover 17% van de meisjes en 23% van de moeders. Ook geven jongens en vaders iets vaker aan dat homojongens van aandacht houden (17% resp. 18%) dan meisjes en moeders (14% resp. 12%). Meisjes (77%) en moeders (78%) vinden daarnaast vaker dat de leden van het Amsterdams corps uit het corps gezet hadden moeten worden dan jongens en vaders (beide 67%). De genderverschillen in het oordeel over Ali B waren minimaal.

6.3 Verschillen tussen jongeren en ouders

Over het algemeen zitten jongeren en ouders behoorlijk op één lijn. Dat blijkt ook uit de sterke samenhang tussen de opvattingen van de jongeren met die

van hun ouders. Het meest opvallende verschil is zichtbaar in opvattingen over seksualiteit. Ouders keuren seks in meer situaties goed dan jongeren. Meer ouders (66%) dan jongeren (50%) vinden het prima als iemand een onenightstand heeft of seks zonder relatie (68% van de ouders versus 48% van de jongeren). Dat kan een generatieverschil zijn (de huidige generatie is dan conservatiever dan de voorgaande) of een leeftijdsverschil (met het ouder worden gaan jongeren dan seks in meer verschillende situaties acceptabel vinden).

In de opvattingen over grensoverschrijding komen jongeren en ouders grotendeels overeen. Alleen in de opvattingen over het Amsterdams studentencorps zien we enkele opvallende verschillen, waarbij ouders bijvoorbeeld vaker aangeven dat je dit kunt verwachten als je bij het studentencorps gaat. Mogelijk komen deze verschillen voort uit het feit dat de jongeren de studentenfase nog niet hebben bereikt, dus zich ook geen beeld hebben gevormd van de 'studentencultuur'.

6.4 Maakt de situatie uit?

In vier casussen hebben we verschillende specifieke situaties van seksuele grensoverschrijding beschreven op basis van berichten in de media. Daarbij valt op dat de jongeren en hun ouders het meest afkeurend zijn over het vermeende gedrag van Sydney Smeets. Hierna volgde Johan Derksen. De casus van Ali B en het Amsterdam Corps werden ongeveer hetzelfde beoordeeld en beide minder sterk afgekeurd dan Sydney Smeets en Ali B.

Deze verschillen zijn lastig te interpreteren, omdat de casussen in allerlei opzichten van elkaar verschillen en we ook per casus verschillende vragen hebben gesteld. Dat het vermeende gedrag van Sydney Smeets sterker wordt afgekeurd, kan te maken hebben met het feit dat hij minderjarige jongens berichtjes stuurde, maar ook met zijn eigen seksuele oriëntatie. Het kan echter ook komen door zijn positie als kamerlid. Veel respondenten geven ook aan dat ze seks met minderjarige jongens altijd afkeuren (77% van de jongeren, 83% van de ouders) en dat ze vinden dat Sydney als kamerlid een voorbeeldrol had (85% van de jongeren, 90% van de ouders).

Dat het verhaal wat Johan Derksen op televisie vertelde minder negatief beoordeeld wordt dan het vermeende gedrag van Sydney Smeets, kan te maken hebben met het feit dat dit al lang geleden gebeurd is of met zijn populariteit bij bepaalde groepen mensen. De groep die dit geen verkrachting zou noemen is hier groter dan wat respondenten aangaven bij het vermeende gedrag van Ali B. Dit komt mogelijk doordat het hier niet om seks maar om penetratie met een voorwerp ging. Of dronkenschap van de slachtoffers meespeelde is nagevraagd. Een minderheid vond het om deze reden de schuld van de vrouwen zelf.

Dat de casussen van Ali B en het Amsterdams Corps vergelijkbaar beoordeeld worden is opmerkelijk. Dit omdat er genoeg verschillen tussen beide situaties te benoemen zijn. Zo gaat het in de casus van Ali B om vermeend fysiek seksueel grensoverschrijdend gedrag met penetratie, terwijl het bij het corps om gefilmd verbaal grensoverschrijdend gedrag gaat. Ook waren er in de casus van Ali B

individuele slachtoffers aan te wijzen, terwijl de uitspraken bij het corps vrouwen in het algemeen betroffen. Wellicht dat dit laatste juist een rol speelde in het mildere oordeel over Ali B, omdat een meerderheid van de jongeren en ouders aangeven dat deze vrouwen zelf duidelijker 'nee' hadden moeten zeggen. Maar wellicht dat ook hier de populariteit van Ali B een rol speelt. Net als Johan Derksen is hij een graag geziene tv-persoonlijkheid, in tegenstelling tot Sydney Smeets en het corps. Dat de jongens uit het corps later leiding gaan geven speelt voor minder mensen een rol in de beoordeling. Een huidige machtspositie (zoals bij Sydney Smeets) speelt dus meer mee dan een mogelijke machtspositie in de toekomst, wellicht ook omdat lid zijn van het Corps hier uiteraard geen garantie voor is.

6.5 Gendernormen

Gendernormen zijn op twee verschillende manieren uitgevraagd. Ten eerste is gevraagd of jongeren en ouders bepaalde genderstereotiepe kenmerken (bijvoorbeeld zorgzaam, onafhankelijk) meer bij jongens of meer bij meisjes vinden passen. Daarnaast is gevraagd naar de gendernormen ten aanzien van seksualiteit, de zogenaamde "dubbele seksuele moraal". Dit gaat bijvoorbeeld over hoe belangrijk seks is voor jongens en meisjes en daardoor ook wie van hen geacht wordt het initiatief te nemen.

De resultaten laten zien dat jongeren nog behoorlijk genderstereotiep denken over jongens en meisjes, en een stuk meer genderstereotiep dan hun ouders. Dat laatste kan ook hier een generatie- of leeftijdsverschil zijn. De kenmerken die stereotiep als mannelijk worden gezien, worden vooral door de jongens zelf aan jongens toegeschreven. Zo zegt 80% van de jongens dat 'sterk' meer bij jongens past, tegenover 54% van de meisjes. Bij de typische meisjeskenmerken zien we minder verschil. Zo vindt een meerderheid van zowel de jongens (67%) als de meisjes (69%) dat 'zorgzaam' meer bij meisjes hoort. Bij de ouders zien we over de hele linie meer genderstereotiepe opvattingen bij vaders dan bij moeders. Dit vertaalt zich echter nauwelijks in de opvoeding, want ouders van zoons en ouders van dochters lijken nauwelijks van elkaar te verschillen in welke kenmerken zij bij hun zoon of dochter waarderen of stimuleren.

Met de stellingen die een dubbele seksuele moraal beschrijven is een minderheid van de jongeren het eens. Zo vindt maar 3% van de jongeren dat jongens meer van seks horen te weten dan meisjes of dat een jongen recht heeft op seks als hij seksueel opgewonden is. Toch is deze op sommige punten nog wel aanwezig. Zo vindt bijvoorbeeld een op de zes jongeren (16%) het opdringerig als een meisje het initiatief neemt tot seks. En een op de vijf jongeren (21%) vindt dat seks belangrijker is voor jongens dan voor meisjes. Een minderheid van de jongeren (45%) vindt dat meisjes ook moeten checken hoe ver de ander wil gaan.

6.6 (Seksuele) opvoeding

Ouders zijn voorzichtig als het hun kind en seksualiteit betreft. De overgrote meerderheid vindt bijvoorbeeld dat hun kind voorzichtig moet zijn op seksueel gebied (95%), dat hun kind pas seks moet hebben als diegene daar zelf aan toe is (94%) of zelf wil (95%), dat hun kind altijd moet checken bij de ander of

diegene seks wil (93%) en dat ze geen sexy foto's online moeten zetten (95%) of doorsturen (97%). Veel jongeren hebben het gevoel dat ze bij hun ouders terecht zouden kunnen, mochten zij seksueel grensoverschrijdend gedrag meemaken. Dat geldt zowel voor online als offline seksueel grensoverschrijdend gedrag.

De percepties van de kinderen van de opvattingen van hun ouders laten zien dat jongeren over het algemeen goed weten hoe hun ouders hierover denken. Meisjes lijken daarbij meer beschermd te worden dan jongens. Ouders van dochters geven bijvoorbeeld vaker aan dat ze hun kind te jong vinden voor seks (67%) dan dat ouders van zoons dit vinden (58%). Ook vinden meer ouders met een dochter (68%) dan ouders met een zoon (48%) dat hun kind alleen seks moet hebben binnen een relatie. Jongens geven wel vaker dan meisjes aan dat hun ouder het belangrijk vindt dat ze de grenzen van de ander checken (92%, ten opzichte van 82% bij meisjes).

Naast deze opvattingen over seksuele opvoeding, hebben we ook gevraagd wat ouders concreet tegen hun kind zeggen (en of jongeren dat ook gehoord hebben). Daaruit blijkt dat niet altijd gecommuniceerd wordt over wat belangrijk gevonden wordt. Zo vinden bijna alle ouders dat hun kind voorzichtig moet zijn met seks, maar zegt maar 38% van de ouders dit ook letterlijk tegen hun kind. Daarnaast zagen we eerder dat ouders het aangeven van grenzen ongeveer net zo belangrijk vinden als het checken van grenzen, maar wordt over het eerste ruim twee keer vaker gesproken (door 75% van de ouders) dan over het laatste (34%). Hierin zien we bovendien opmerkelijke genderverschillen. Zo zegt 80% van de meisjes dat ze te horen krijgen dat ze duidelijk hun grens moeten aangeven als ze iets niet willen, tegenover 70% van de jongens. Daarentegen hoort 28% van de meisjes dat ze bij de ander moeten checken of die ook seks wil, tegenover 39% van de jongens. Meisjes horen ook vaker dat ze voorzichtig moeten zijn of het moeten vertellen als er iets seksueel grensoverschrijdends gebeurt. Gendernormen lijken dus door te spelen in de seksuele opvoeding.

6.7 Welke factoren spelen de belangrijkste rol?

In de samenhangen van verschillende factoren met de opvattingen van jongeren, valt ten eerste op dat deze sterk samenhangen met hoe de ouders ergens over denken. Verschillende schalen hebben we zowel aan de jongeren als aan de ouders voorgelegd en al deze schalen hangen sterk met elkaar samen. Zo is de correlatie tussen hoe jongeren over de casussen denken en hoe de ouders hierover denken .76. Die samenhang is sterk te noemen.

Daarnaast is in een multivariaat model bekeken welke factoren (opvattingen over seks en gendernormen van de jongere zelf, opvattingen en opvoedstijl van de ouders, en opvattingen van vrienden) het sterkst samenhangen met het afkeuren van seksuele grensoverschrijding. Daarbij is zowel gekeken naar de samenhang met opvattingen over seksuele grensoverschrijding in het algemeen als met de houding tegenover de specifieke voorbeelden van seksuele grensoverschrijding in de casussen. In de analyses met beide uitkomstmaten kwam een vergelijkbaar patroon naar voren.

Ten eerste kwam naar voren dat jongeren met een sterkere dubbele moraal seksuele grensoverschrijding minder sterk afkeuren. Dat betekent dat jongeren die denken dat jongens en meisjes meer van elkaar verschillen op seksueel gebied (bijvoorbeeld dat seks voor jongens veel belangrijker is dan voor meisjes) en die vinden dat jongens en meisjes verschillende rollen hebben (bijvoorbeeld dat jongens het initiatief horen te nemen bij seks), seksuele grensoverschrijding minder afkeuren.

Daarnaast hingen de opvattingen over seksuele grensoverschrijding van de jongeren samen met die van hun ouders en van hun vrienden. Voor de opvattingen van de vrienden geldt daarbij dat het om percepties van de opvattingen van vrienden gaat: de jongeren weten natuurlijk niet zeker of hun vrienden er ook zo over denken. Bovendien kan er bij een samenhang met opvattingen van vrienden ook altijd een selectie effect zijn: jongeren “kiezen” hun vrienden zelf uit en voelen zich dan prettiger bij gelijkgezinden.

Voor de ouders gelden beide dingen niet: de ouders hebben zelf de vragen ingevuld en kinderen en ouders kiezen elkaar ook niet uit. Bij de ouders valt op dat het dezelfde maten van de opvattingen over seksuele grensoverschrijding zijn die het sterkst met elkaar samenhangen. Dus: de algemene opvattingen over seksuele grensoverschrijding van de ouders hangen vooral samen met de algemene opvattingen van de jongeren, terwijl de mening van ouders over het vermeende gedrag in de casussen vooral samenhangt met de mening van de jongeren over de casussen. Het lijkt er dus op dat kinderen in zekere mate overnemen hoe hun ouders ergens over denken.

6.8 Ondersteuningsbehoeften van ouders

Ten slotte vroegen we ouders of ze behoefte hadden aan informatie over bepaalde onderwerpen rondom seksualiteit en seksuele grensoverschrijding. Het merendeel van de ouders (70%) gaf hierbij aan geen behoefte te hebben aan informatie. Hoe ze hun kinderen positiever kunnen laten denken over zichzelf (13%), kunnen leren praten over hun gevoelens (11%) en kunnen leren om de eigen grenzen te herkennen en aan te geven (12%) kwamen het vaakst voorbij. Slechts 5% van de ouders geeft aan te willen weten hoe ze hun kind kunnen leren om de seksuele grenzen van anderen te respecteren. Dat lijkt tegenstrijdig aan het feit dat 93% van de ouders het wel belangrijk vindt dat hun kind altijd checkt of de ander ook seks wil en het feit dat maar een klein deel van de ouders (34%) het hier ook met zijn of haar kind over heeft. Mogelijk hebben veel ouders er wel vertrouwen in dat hun kind de grenzen van anderen zal respecteren, zonder dit expliciet te bespreken. Anderzijds is het mogelijk dat ouders hun vaardigheden om hun kind te ondersteunen bij het omgaan met seksualiteit en seksueel grensoverschrijdend gedrag al als voldoende inschatten.

6.9 Sterke punten en beperkingen van dit onderzoek

Een sterk punt van dit onderzoek is dat we door het multi-informant design zowel informatie hebben van jongeren als van (een van) hun ouders of verzorgers. Dit stelt ons in staat om te bekijken of opvattingen over seks en seksuele grensoverschrijding van jongeren samenhangen met die van hun

ouders of met andere kenmerken van de ouders of opvoeding. Dankzij het panel van I&O research hebben we in korte tijd een grote groep jongeren en ouders kunnen werven.

Daarnaast zijn er ook een aantal beperkingen. Ten eerste kunnen sociaal wenselijke antwoorden in dit onderzoek niet uitgesloten worden. Het is nou eenmaal niet sociaal wenselijk om aan te geven dat je positief denkt over seksuele grensoverschrijding. Wellicht is er hierdoor een onderschatting van het werkelijke percentage jongeren en ouders die hier positief over oordelen. Ten tweede zijn, ondanks zorgvuldige selectie van items op basis van gevalideerde schalen, de gebruikte items niet gevalideerd. Er is wel op betrouwbaarheid getoetst. Ten derde kan selectieve non-respons niet uitgesloten worden. De leden van het panel zijn aselect geworven en uitgenodigd, maar mogelijk zijn bepaalde ouders en kinderen meer geneigd om mee te doen dan andere groepen. Het feit dat we ouder-kind paren hebben geworven, kan dit nog versterkt hebben, omdat in dit geval zowel de ouder als het kind moest instemmen met deelname. Kijkend naar de religieuze achtergrond van de groep respondenten valt bijvoorbeeld op dat moslims ondervertegenwoordigd zijn. Dit is overigens wel iets wat we vaker zien in onderzoek, zeker wanneer er gebruik wordt gemaakt van een online panel. Door de selectieve non-respons zijn de resultaten niet generaliseerbaar naar de Nederlandse populatie.

6.10 Advies

Ouders vinden zowel het aangeven van grenzen als het respecteren van grenzen vrijwel even belangrijk. Tegelijkertijd praten ze met hun kind veel meer over het eerste dan over het tweede. En ze praten daarnaast ook vaker met hun dochters over het aangeven van grenzen, en met hun zoons over het respecteren van wensen.

Deze aanpak van ouders versterkt zowel het risico op victim blaming als op het aanhangen van een dubbele seksuele moraal bij jongeren. Omdat er meer nadruk wordt gelegd op het goed aangeven van grenzen, leg je de verantwoordelijkheid voor de preventie van seksuele grensoverschrijding bij het slachtoffer. Want als er iets misgaat, heeft die persoon misschien niet duidelijk genoeg 'nee' gezegd. Dat victim blaming nog steeds veelvuldig voorkomt, blijkt uit feit dat meer dan de helft van de jongeren en de ouders aangeven dat de vrouwen waar Ali B seks mee zou hebben gehad, duidelijker 'nee' hadden moeten zeggen als ze dit niet wilden.

Het feit dat ouders ook nog vooral met hun dochters praten over het aangeven van grenzen, versterkt de dubbele moraal onder jongeren. Binnen de dubbele seksuele moraal gelden andere regels voor jongens dan voor meiden. Omdat het achterliggend idee is dat jongens altijd seks willen, wordt hen niet geleerd dat ze zelf ook grenzen kunnen hebben en mogen stellen. Van meisjes wordt daarentegen verwacht dat ze minder seksuele verlangens hebben en hen wordt geleerd voorzichtig te zijn en verantwoordelijk te zijn voor het aangeven van grenzen. Dat ouders deze dubbele moraal bij hun kinderen versterken is extra zorgelijk, omdat dit als een van de belangrijkste voorspellers van opvattingen over seksuele grensoverschrijding naar voren kwam.

Een campagne gericht op het veranderen van stereotiepe gendernormen en seksuele dubbele moraal, die daarnaast een gezamenlijke verantwoordelijkheid promoot voor het checken van consent en het voorkomen van seksuele grensoverschrijding zou bij kunnen dragen aan de preventie van seksuele grensoverschrijding. Deze campagne zou zich moeten richten op de jongeren zelf, op hun peers en op hun ouders, omdat uit ons onderzoek duidelijk naar voren komt dat zij hierin een belangrijke bijdrage kunnen leveren. Opvoedondersteuning kan daarnaast een bijdrage leveren aan het toerusten van ouders om het gesprek aan te gaan met hun kinderen/ pubers over het aangeven van wensen en grenzen, over consent en de gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Inzetten op het veranderen van stereotiepe gendernormen en de seksuele dubbele moraal bij jongeren, en het promoten van een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor (het checken van) consent draagt bij aan de preventie van seksuele grensoverschrijding. Het bevorderen van respectvolle omgang en de preventie van ongewenst gedrag horen beide bij de pedagogische taak van zowel ouders als scholen. Aandacht hiervoor moet dan ook beginnen op de basisschool en doorlopen tot en met het mbo en hoger onderwijs, en bovendien jaarlijks terugkomen. Idealiter in een doorlopende leerlijn, die geborgd wordt in het schoolbeleid en -plan. Daarnaast kunnen jongeren en hun ouders direct worden bereikt met (online) voorlichting over gendernormen, wensen en grenzen, consent en gezamenlijke verantwoordelijkheid. Dat kan door middel van een bewustwordingscampagne. Deze campagne zou zich naast op jongeren en hun ouders ook moeten richten op peers, omdat uit ons onderzoek naar voren komt dat deze drie groepen een belangrijke bijdrage kunnen leveren.

Opvoedondersteuning levert daarnaast een bijdrage aan het toerusten van ouders en verzorgers om het gesprek aan te gaan met hun kinderen over het aangeven van wensen en grenzen, over consent en over gezamenlijke verantwoordelijkheid. Veel ouders en verzorgers vinden deze gesprekken nog moeilijk. Op dit moment worden ouders onder andere nog ondersteund via de website opvoeden.nl, maar deze website gaat in 2024 offline. Omdat ouders aangeven vooral behoefte te hebben aan online opvoedondersteuning, is het belangrijk dat overzichtelijke, concrete en betrouwbare informatie over opvoeden en seksualiteit duurzaam in een online omgeving wordt belegd. In (online) opvoedondersteuning moet ook ruimte zijn voor concrete oefeningen, handelingsperspectieven en ervaringen van mede-opvoeders, die zij direct in de praktijk kunnen toepassen. Informatie rond relaties en seksualiteit wordt vanaf 2023 geïntegreerd in seksuelelevorming.nl. Het combineren van deze website met een beperkte doorlopende campagne voor ouders en opvoeders, die ouders ervan bewust maakt waarover het gesprek met hun kind zou moeten gaan en waar ze informatie kunnen vinden om dit gesprek goed te kunnen voeren, zou hierin optimaal zijn.

7 Referenties

- Centraal Bureau voor de Statistiek (2022). *Emancipatiemonitor 2022*. Den Haag/Heerlen: CBS.
- Cense, M., Bay-Cheng, L.Y. & van Dijk, L. (2018). 'Do I score points if I say No?' Negotiating Sexual Boundaries in a changing normative landscape. *Journal of Gender-Based Violence*, 2(2), 277–91
- Emmerink, P., Vanwesenbeeck, I., van den Eijnden, R. J., van Lankveld, J. J., & Ter Bogt, T. F. (2018). Een verkenning van de seksuele dubbele standaard bij adolescenten en jongvolwassenen in Nederland. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 42(1), 8-13.
- Graaf, H., de Nikkelen, S., van den Borne, M., Twisk, D. & S. Meijer (2017). *Seks Onder je 25e. Seksuele Gezondheid van Jongeren in Nederland Anno 2017*. Eburon.
- Graaf, H. de & Wijsen, C. (Eds.). (2017). *Seksuele gezondheid in Nederland 2017*. Eburon.
- Joemmanbaks, F., & Graaf, H. D. (2022). *Fenomenen van seksueel geweld in Nederland*. Rutgers.
- Jong, T. de (2019). *Sociale normen en gender gerelateerd geweld onder jongeren, Onderzoek voor de campagne Generatie Ja En?* Intern rapport Act4Respect
- Mulder, E., Cense, M. & W. van Berlo (in press, 2022). *Seksueel geweld bij volwassenen. Hoofdstuk 8 in Handboek Slachtoffers*. Wolter Kluwer.
- Mulder, E., (2021) *The Normality of Rape? Observer Reactions to Stories of Female and Male Sexual Assault*, Universiteit Tilburg.
- Naezer, M., & van Oosterhout, L. (2019). *Sharing is caring. Jongeren, sexting en de ongewenste verspreiding van sexy beeldmateriaal*. Ministerie van Justitie en Veiligheid.
- Nikkelen, S., Tjindink, S., Graaf, H. de & Bakker, B. (2019). *Seksuele gezondheid van lesbische, homoseksuele en biseksuele personen in Nederland anno 2017*. Rutgers.
- Reep, C., Akkermans, M. & Kloosterman, R. (2022). *Straatintimidatie van jongeren*. Statistische trends, 2 februari. CBS.
- Römkens, R., Brink, A. van den, & Jong, T. de (2018). *Welk geweld telt? Opvattingen van Nederlanders over partnergeweld*. Atria/Blijf Groep
- RTL nieuws (20 Januari 2022). *Dit zijn de aantijgingen in BOOS tegen Ali B, Marco Borsato en Jeroen Rietbergen*. Retrieved December, 2022, from - <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5282457/voice-holland-seksueel-grensoverschrijdend-gedrag-boos-tim-hofman>
- RTL nieuws (15 April 2022). *Ging Sidney Smeets te ver? 'De wet zegt iets anders dan onderbuikgevoel'* Retrieved December, 2022, from <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5225498/sidney-smeets-wet-zeden-straftbaar-tieners-seks>
- RTL nieuws (27 April 2022). *Johan Derksen onder vuur na bekentenis over misbruiken vrouw met kaars*. Retrieved December, 2022, from <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5304728/johan-derksen-vrouw-misbruikt-kaars>
- RTL Nieuws (27 juli 2022). *'hoeren'-speech studentencorps Straftbaar? Het begint met een aangifte*. Retrieved December, 2022, from <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5323533/studenten-asc-avsv-hoeren-uitspraken-straftbaar-aangifte>

8 Supplementen

8.1 Betrouwbaarheid meetinstrumenten

Betrouwbaarheid (Cronbach's Alpha)				
Schalen	Items	α Jongeren	α Ouders	Bijzonderheden
Opvattingen seksuele attitudes	1,2,3,8	.78	.73	#6 verwijderd
Opvattingen seksuele grensoverschrijding	4,5,7,9,10	.62	.60	
Items alle casussen samen		.85	.87	
Casus Ali B		.65	.70	
Casus Johan Derksen		.83	.86	
Casus Sydney Smeets		.68	.69	
Casus Amsterdams corps		.68	.72	
Gendernorm		.71	.76	
Dubbele moraal		.76	–	#6 en #10 verwijderd
Opvoeding: ouderlijke affectie		.89	.90	
Opvoeding: ouderlijke controle		.63	.63	
(Gepercipieerde) opvattingen over liefde en seks ouders	1,2,3,10	.68	.73	
(Gepercipieerde) opvattingen seksuele grensoverschrijding ouders	4,5,6,7,8,9	.84	.88	
(Gepercipieerde) attitudes liefde en seks leeftijdsgenoten	1,2,3,8	.74	–	#6 verwijderd
(Gepercipieerde) attitudes seksuele grensoverschrijding leeftijdsgenoten	4,5,7,9,10	.70	–	
Praten over boodschappen		.88	.88	